

DPN 6445

Title : भगवद्गीता / BHAGAVADGĪTĀ

Run. No. 7170

Cat. No. 62

Micro. No.

Subject yogaśāstra

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 17. X 9.5

Folios 89  
missing 1-3  
Chapt. / act /

Lines ( in a page ) 7

Compl. / Incompl.

Author / translator

Scribe / donor

Date: NS / SS / VS / KS 1923

Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thiyasaphu /

Condition : fine / damaged by worms, rats, water / one side yellow

Beginning, colophon, post-colophon :

1. Fol. 91 a-b : इति श्री भगवद्गीतासूपनिषत्सु अष्टाविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे  
मोक्षसंन्यासयोगो नामाष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥
2. इति श्री गीतामहात्म्यं शुभम् ॥ सम्बत् १९२३ साल मिति माघशुद्ध १४ रोज व शुभम् ॥



करेतिवाचालं पंगुलं धयते गिरि ॥ यत्कृपातमहं वंदे  
परमातमदमाधवं ॥ ८ ॥ यं ब्रह्मा वरुणो न्यूरुडमरुतस्तु  
न्यतिदिव्येस्तवे वैदेः सांगपदक्रमोयनियदैर्गायंति  
यं सामगाः ॥ ध्यातावस्थिततद्गतेन मनसा यन्नपंतियं  
योगिनो यस्यांतं न विदुः सुरासुरगणा देवा यतस्मै नमः  
॥ ९ ॥ इति न्यासः ॥ ॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥ धर्मक्षेत्रे कुरु  
क्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ॥ मामकाः पाण्डवाश्चैव किम

3/10  
भागी  
६२



भः जी

॥४॥

कुर्वतसंजय ॥१॥ ॥संजय उवाच ॥ दृष्ट्वा तु पाराडवा  
नीकं बूटं दुर्गोधनस्तदा ॥ आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनं  
मब्रवीत् ॥२॥ पश्यैतां पाराडुपुत्राणामाचार्यमहर्षीं चमूं  
॥ बूटं दुपदपुत्रेण तव त्रिद्वेराधीमता ॥३॥ अत्र भूर  
महेश्वासाभीमार्जुनसमायुधि ॥ युयुधानो विराटश्च दुप  
दश्च महारथः ॥४॥ धृष्टकेतुश्चेकितानः कासिराजश्च वा  
र्यवान् ॥ पुरुजित्कुंतिभोजश्च रोव्यश्च नरपुंगवः ॥५॥

राम

॥४॥

युधामन्युश्च विक्रान्त उत्तमौजाश्च वीर्यवान् ॥ सौभद्रोऽप्यदे  
याश्च सर्व एव महारथाः ॥६॥ अस्माकं तु विशिष्टा ये तानि बोध  
द्विजोत्तम ॥ नायकाममसैन्यस्य संज्ञार्थं तान् ब्रवीमि ते ॥७॥ भवा  
भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः ॥ अश्वत्थामा विकर्णः  
श्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥८॥ अमेचबहुवः भूरमदर्थे त्यक्त  
जीविताः ॥ नानाशास्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविगारहाः ॥९॥ अप  
र्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितं ॥ पर्याप्तं त्विदमेतेषां व



भः गी

॥ ५ ॥

लंभीमाभिरथितं ॥ १० ॥ अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थि  
ताः ॥ भीष्ममेवाभिरक्षंतु भवतः सर्व एव हि ॥ ११ ॥ तस्य संजय  
रुच्यं कुरु वृद्धः पितामहः ॥ सिंहनादं विन शोचैः शंखं दध्मौ  
प्रतापवान् ॥ १२ ॥ ततः शंखाश्च भेर्यश्च परावानकगोमुखः  
सहसैवाभ्यहन्यंत स राटुस्तु मुलो भवत् ॥ १३ ॥ ततः श्वेतैर्हयै  
र्युक्तैर्महतिस्पर्धने स्थितौ ॥ माधवः पाराडवश्चैव दिव्यौ शंखौ  
ध्वजधनुः ॥ १४ ॥ पांचजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः ॥ पौ

राम

॥ ५ ॥

रांड दध्मौ महान् शंखं भीमकर्मा वृकोदरः ॥ १५ ॥ अनंतविजयं  
राजाकुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदेवश्च सुघोषम  
णिपुण्यकौ ॥ १६ ॥ काश्यपश्च परमेष्वासः शिखण्डी च मह  
रथः ॥ धृष्टद्युम्ना विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥ १७ ॥ दु  
षदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते ॥ सोमदश्च महाबा  
हूः शंखान् दध्नुः पृथक् पृथक् ॥ १८ ॥ स घोषो धार्तराष्ट्राणां  
हृदयानि व्यदारयन् ॥ तमश्च पृथिवीचेव तु मुलोक्य नु



भः गी

॥ ६ ॥

नादयन् ॥ १९ ॥ अथ व्यवस्थिता नृणां धार्तराष्ट्रां कपिध्वजः ॥  
अहं ते रात्रिं संपाते धनुर्दृष्ट्वा मया राडवः ॥ २० ॥ हृषीकेशं तदा वाक्यमिदमाहमहीयते ॥ अर्जुन उवाच ॥ सेनयो रूभयोर्मध्ये रथं स्थापय मे युत ॥ २१ ॥ यावदेता निरीक्ष्येहं योद्धुं कामान् स्थितान् ॥ कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन् रणसमुद्यमे ॥ २२ ॥ योत्स्यमानान् निरीक्ष्येहं य एतेऽत्र समागताः ॥ धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धे र्बुद्धे अियचि

राम

॥ ६ ॥

कीर्षवः ॥ २३ ॥ संजय उवाच ॥ एवं मुक्त्वा हृषीकेशो गुडाकेशोऽनभारत ॥ सेनयो रूभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमं ॥ २४ ॥ भीष्मदोणयमुखतः सर्वेषां चमहीक्षितां ॥ उवाच पार्थ यन्मये तान्मम वेतान् कुरु निति ॥ २५ ॥ तत्राप्यवस्थिता मयार्थः पितृनथपितामहान् ॥ आचार्यान् मातुलान् भ्रातृन् पुत्रान् पौत्रान् सखींस्तथा ॥ २६ ॥ अश्वुराजसुहृदश्चैव सेनयो रूभयोरपि ॥ तात्समीक्ष्य सकौन्तेयः सर्वान् विधून्वस्थिता



भः जी

॥७॥

नू॥२०॥ कथयापरयाविष्टोविषीदन्निदमब्रवीत्॥ अ  
र्जुन उवाच॥ दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितं॥ २  
८॥ सीदंति मम गात्राणि मुखं च परिश्रुयति॥ वेपथुश्च  
शरीरे मे शोभं हर्षश्च जायते॥ २९॥ गाराडीवंसं सतेह  
स्तात्त्वकैव यरिदह्यते॥ न च वाक्कोम्यवस्थातु भ्रमती  
वच मे मनः॥ ३०॥ निमित्तानि च यश्यामि विपरिणामि  
केशव॥ न च श्रेयो नु यत्नपामि हत्वा स्वजनमाहवे॥ ३१॥

र म

॥७॥

॥ न कांक्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखा निच॥ किं नो र  
ज्येन गोविंद किं भोगैर्जीवितेन वा॥ ३२॥ येषामर्थकां  
क्षितं नो राज्यं भोगाः सुखानि च॥ तद्मेव स्थिता युद्धे  
प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च॥ ३३॥ आचार्याः पितरः पुत्रा  
स्तथैव च पितामहाः॥ मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्याला  
ः संधन्वितास्तथा॥ ३४॥ एतान्न हंतुमिच्छामि घ्नतोपि मम  
सूदन॥ अपि नैत्रैर्लोक्य राज्यस्य हेतोः किंतु महीकृते॥ ३५॥



भःगी

॥८॥

५॥ निरुत्पधान्तराद्यान्तः काशीतिः स्याज्जनादन ॥ पायमे  
वाश्रयेदस्मान् हत्वेतानाततायिनः ॥ ३६ ॥ तस्मान्नाहर्वा  
यं हंतुं धान्तराद्यान्तं वांधवान् ॥ स्वजनं हि कथं हत्वा सु  
खिनः स्याम माधव ॥ ३७ ॥ यश्च य्येतेन यश्च यं तिलोभो  
य हतचेतसः ॥ कुलक्षयकृतं दोषं मित्रदोहे च पात  
कं ॥ ३८ ॥ कथं न ज्ञेयमस्माभिः पायादस्मान्निवर्तितुं ॥ कु  
लक्षयकृतं दोषं प्रयश्च यद्भिर्जनादन ॥ ३९ ॥ कुलक्षये

राम

॥८॥

पराश्रपंतिकुलधर्माः सनातनाः ॥ धर्मेन नृकुलं कृत्स्नमध  
र्माभिभवसुत ॥ ४० ॥ अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकु  
लस्त्रियः ॥ स्त्रीषु दुष्टा सुवर्त्तिपजायते वर्णसंकरः ॥  
४१ ॥ संकरेन रकायैव कुलघ्राणां कुलस्य च ॥ पतंति  
पितरो ह्येषां तु सपिराडोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥ दोषैरेतैः कु  
घ्राणां वर्णसंकरकारकैः ॥ उत्साद्यंते जातिधर्माः कुल  
धर्माश्च शाश्वताः ॥ ४३ ॥ उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याः



भःगी

॥८॥

शांजनाईन॥ नरकेनियतंवासोभवतीत्यनुश्रुक्रम॥४४॥  
अहोवतमहत्पापंकर्तुंयवसितावयं॥ यदाज्यसुखलोभे  
नहंतुंस्वजनमुद्यताः॥४५॥ यदिमामप्रतीकारमनास्त्रं  
स्त्रपाणयः॥ धार्तराष्ट्रारणोहस्तुस्तमेक्षेमतरंभवेत्॥  
४६॥ संजयउवाच॥ एवमुक्त्वाऋजुनःसंख्येयथोपस्थउ  
याविशत्॥ विसृज्यसन्नारंचायंशोकसंविग्नमानसः॥  
४७॥ ॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविशायोः

राम

॥८॥

योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेऋजुनविषादोनामप्रथमे  
ध्यायः॥१॥ ॥संजयउवाच॥ तंतथाकृपयाविष्टमश्रु  
पूर्णकुलेक्षणं॥ विषीदंतमिदंवाक्यमुवाचमधुसूदन  
॥१॥ श्रीभगवानुवाच॥ कुतस्त्वाकचमलमिदंविषमेस  
मुपस्थितं॥ अनायजुष्टमस्वर्गमकीर्तिकरमर्जुन॥२॥  
कैवंमास्मगमःपार्थनैतत्तस्युपपद्यते॥ क्षुब्धहृदयदौ  
र्वल्यंत्यक्तोत्रिष्टयरंतय॥३॥ अर्जुनउवाच॥ कथंभीष्म



भः नी  
॥१०॥

महंसंख्येदोरांयमधुसूदन॥६॥युभिः प्रतियोत्सामिपूजा  
र्हावरिसूदन॥४॥गुरुनरुत्वाहिमहानुभावान्श्रेयोभोक्तुं  
भैक्ष्यमयीरुलोके॥रुत्वार्थकामांस्तुगुरुनिहेवभुंजीयभो  
गान्धिरादिगधान्॥५॥नचेतद्विद्मःकतरन्नोगरीयो  
यद्वाजमेसमदिवानोजयेयुः॥यानेवहत्वानजिजीवि  
शामस्तेवस्थिताःप्रमुविधान्नराद्याः॥६॥कार्यरायहो  
योयहतत्वभावःधृष्टामित्वांधर्मसंसूटचेताः॥यके

राम

॥१०॥

यःस्थानिश्चितं ब्रूहितन्मेविद्यस्तेरुंशाधिमांत्वांपपन्नं  
॥७॥नहिप्रयत्न्यामिममायनुयाद्यच्छोकमुच्छोयरा  
मिद्धियाणां॥अवाप्यभूमावसपन्नमृदंराज्यंसुराणां  
मपिचाधियत्यं॥८॥संजयउवाच॥एवमुक्त्वाहृषीके  
शंगुडाकेशःपरंतप॥नयोत्सृजतिगोविंदमुक्त्वातूली  
वभूवह॥९॥तमुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवनारत॥  
सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंतमिदंवचः॥१०॥श्रीभगव



भः जी

॥१९॥

नुवाच ॥ अशोच्यानत्वचोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्च भाषसे ॥  
गतासूनगतासूंश्च नानुशोचंति पण्डिताः ॥११॥ न त्वेवाहं  
जातुता संनत्वं ने मे जनाधियाः ॥ न चैव न भविष्यामः सर्वे  
वयमतः परं ॥१२॥ देहि नो मि नृयथा देहे कौमारं यौव  
नं जरा ॥ तथा देहांतर प्राप्तिर्दीरगमन्नमुह्यति ॥१३॥  
मात्राण्यर्वास्तु कौने यशीतो ह्यसुखदुःखदाः ॥ आगमा  
यानि नो नित्यास्तांति तितिक्षस्व भारत ॥१४॥ यं हिन व्यथयं

राम

॥१९॥

त्येते पुरुषं पुरुषं भ ॥ समदुःखसुखंधीरं सोमृतत्वा  
यकल्पते ॥१५॥ नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते स  
तः ॥ उभयोरपि दृष्टो न्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः ॥१६॥  
अविनाशितु तदिद्वियेन सर्वमिदं ततं ॥ विनाशमव्य  
यस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥१७॥ अंतवंत इमे देहा  
नित्यस्योक्ताः शरीरिणाः ॥ अनाशिनी अमे यस्य तस्माद्यु  
ह्यस्व भारत ॥१८॥ य एनं वेति हंतारं यश्चैनं मन्यते हतं



भः जी.

॥१२॥

॥ उभौ तौ न विजानीतौ नायं हंति न हन्यते ॥ १६ ॥ न जायते  
म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः ॥ अजी-  
नित्यः शाश्वतो यं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥ २० ॥  
वेदा विनाशितं नित्यं य एनमजममयं ॥ कथं स पुरुषः  
पार्थ कं घातयति हंतिकं ॥ २१ ॥ वासां सितीर्णानि यथा वि-  
हाय नवानि गृह्णाति नरो यराणि ॥ तथा शरीराणि वि-  
हाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥ २२ ॥ तेनं हिं-

राम

॥१३॥

हंति शस्त्राणि तेनं दहति पावकः ॥ न चैनं क्लेदयं त्यापो-  
नशो घयति मारुतः ॥ २३ ॥ अक्ष्णो यमदाहो यमक्लेदो-  
शो य एव च ॥ नित्यः सर्वगतः स्यात्तरुचलो यं सनातनः ॥  
२४ ॥ अव्यक्तो यमचित्पो यमविकारो यमुच्यते ॥ तस्मादे-  
वं विदित्वेनं नानुशोचितुमर्हसि ॥ २५ ॥ अथ चैनं नित्यजा-  
तं नित्यं वामन्यसे मृतं ॥ तथा पितृमहावालेनैवं शोचितु-  
मर्हसि ॥ २६ ॥ जातस्य हि क्वर्मृत्युर्क्वजन्ममृतस्य च ॥



भःजी  
॥१३॥

तस्मादपरिहार्येन त्वं शोचितुमर्हसि ॥१७॥ अवकादी  
निभूतानि व्यक्तमध्यानि भारत ॥ अवक्तुं निधनान्मेव तः  
त्रकापरिदेवता ॥२०॥ आश्चर्यवत्पश्यतिकश्चिदेन मा  
श्चर्यवद्ददतितथैव चान्मः ॥ आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणो  
ति श्रुत्वाप्येनं वेदतश्चैव कश्चित् ॥२९॥ देही नित्यमव  
ध्योयं देहे सर्वस्य भारत ॥ तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं  
शोचितुमर्हसि ॥३०॥ स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकंपितु

राम  
॥१३॥

मर्हसि ॥ धर्माद्विद्युद्वाद्युयोत्पत्तयस्त्रयस्तद्विद्यते ॥३१॥  
१॥ यदृच्छ्याचोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतं ॥ सुखिनः क्ष  
त्रियापार्थलभन्ते युद्धमीदृशं ॥३२॥ अथ चेत्त्वमिमं धर्मं  
संग्रामं न करिष्यसि ॥ ततः स्वधर्मकीर्तिं चाहित्वा पापम  
वाप्स्यसि ॥३४॥ अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यन्ति ते  
व्ययां ॥ संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥३४॥  
भयादङ्गादुपरतं संस्पन्देत्वां महारथाः ॥ येषां च त्वं व



भः जी.  
॥१४॥

हमतोभूत्वायास्यसिलाद्यव॥३५॥ अवाच्यवादांश्च बहु  
न्वदिष्यंतितवाहिताः॥ निदंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखत  
रंतुकिं॥३६॥ हतोवाप्रायस्यसिखर्गं जित्वावाभोक्ष्यसेमही  
॥ तस्मादुन्निहकोत्तेयपुद्गायकृतनिश्चयः॥३७॥ सुखदु  
ःखे समेकत्वालाभालाभोजयाजयो॥ ततोपुद्गायपुज्यस्वने  
नयायमवाप्यसि॥३८॥ एषाते निहितासांख्ये बुद्धिर्योगोत्ति  
मांशृणु॥ बुद्धायुक्तोययापार्थकर्मबंधं प्रहास्यसि॥३९॥

राम  
॥१४॥

नेहाभिक्रमनाशोस्तिप्रत्यवायो न विद्यते॥ स्वल्पमप्यस्य ध  
र्मस्य त्रायते महतो भयात्॥४०॥ व्यवसायात्मिका बुद्धिरेके  
ह कुंरुतं न॥ बहुशाखा ह्यनंताश्च बुद्धयो व्यवसायिनाम्  
॥४१॥ यामिमांशुष्मितां वाचं प्रवदंत्यविपश्चितः॥ वेदवा  
दरताः पार्थनान्यदस्तीति वादिनः॥४२॥ कामात्मानः स्वर्गप  
राजन्मकर्मफलप्रदां॥ क्रियाविशेषबहुलां भोगैश्वर्यग  
तिं प्रति॥४३॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसां॥ व्य



भः गी-

॥१५॥

वसायामिकावुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥४४॥ त्रेगुरापविष  
यावेदानिस्त्रैगुणो भवार्जुन ॥ तिर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्यो  
गक्षेम आत्मवान् ॥४५॥ यावानर्थ उदयाने सर्वतः संसृतो  
ह के ॥ तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ॥४६॥ क  
र्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ॥ मा कर्मफलहेतु  
र्भासाते संगोस्त्व कर्मणि ॥४७॥ योगस्थः कुरु कर्माणि संग  
त्यक्ता धनं जय ॥ सिद्धसिद्धोः समो भूत्वा समत्वं योग उच्य

राम

॥१५॥

ते ॥४८॥ हरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनं जय ॥ बुद्धौ चार  
णमन्विष्टकृपणाः फलहेतवः ॥४९॥ बुद्धियुक्तो जहातीह  
उभे सुकृतदुष्कृते ॥ तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु  
कोशलं ॥५०॥ कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणा ॥  
जन्मबन्धविनिर्मुक्ताः पदंगच्छन्त्यनामयं ॥५१॥ यदा ते मो  
हकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ॥ तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोत  
व्यस्य श्रतस्य च ॥५२॥ प्रतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति



भः जी.

॥१६॥

निश्चला ॥ समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥१३॥  
अर्जुन उवाच ॥ स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य के शब्द  
॥ स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत ब्रजेत किं ॥१४॥ श्रीभग  
वानुवाच ॥ प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मवोगतान् ॥  
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥१५॥ दुःखे च  
बुद्धिगमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ॥ वीतरागभयक्रोधः  
स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥१६॥ यः सर्वज्ञानभिस्नेहस्तत आ

राम

॥१६॥

प्यशुभाशुभं ॥ नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥  
५७॥ यदा संहरते चायं कूर्मो द्वातीव सर्वशः ॥ इन्द्रियाणि  
न्द्रियार्थभ्यस्तस्य प्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥५८॥ विषया विनिव  
र्तन्ते निराहारस्य देहितः ॥ रसवर्जं रसोपस्य य इन्द्र  
निवर्तते ॥५९॥ यततो ह्यपि को न्नैय यु रूषस्य विष  
श्चितः ॥ इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥  
६॥ तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ॥ वशे



भः गी

॥१७॥

हियस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥६१॥ आयतो वि  
षया न्युंसः संगस्तेषु यजायते ॥ संगत्संजायते कामः का  
मा क्रोधो भिजायते ॥६२॥ क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात्सृ  
तिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशादुद्विगता गौवुद्विगता गात्प्रणवति ॥  
६३॥ रागद्वेषविमुक्तैस्तु विषयानिन्द्रियैश्चरन् ॥ आत्मव  
शेयैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥६४॥ प्रसादे सर्वदुः  
खानां हानिरस्यो यजायते ॥ प्रसन्नचेतसो ह्याशुबुद्धिः य

राम

॥१७॥

यवतिष्ठते ॥६५॥ नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावः  
ना ॥ न चाभावयतः शान्तिरशांतस्य कुतः सुखं ॥६६॥ इन्द्रि  
याणां हि चरतां मनसो नु विधीयते ॥ तदस्य हरति प्रज्ञां  
वा मुर्तावमिवा मभसि ॥६७॥ तस्माद्यस्य महाबाहो निगृ  
हीतानि सर्वशः ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्र  
तिष्ठिता ॥६८॥ यानि शास्वत्सर्वभूतानां तस्यां जागर्तिसंयमी  
॥ यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा यत्यतो मुनेः ॥६९॥ आशु



भः गी

॥१८॥

सर्वमाशमचलप्रतिष्ठं समुद्रमायः प्रविशंति यद्वत् ॥ तद्वत्  
कामायं प्रविशंति सर्वे स शांतिमाप्नोति न कामकामी ॥ ७० ॥  
॥ विहाय कामान्यः सर्वान्मुमाश्चरति निस्पृहः ॥ निर्ममो  
निरहंकारः स शांतिमधिगच्छति ॥ ७१ ॥ एवाब्राह्मीस्थितिः  
ः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति ॥ स्थित्वा स्या संतकाले पिवन्न  
निर्वाणमृच्छति ॥ ७२ ॥ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनि  
षत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सांख्य

राम

॥१८॥

योगो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ आर्यस्य  
चेत्कर्मणो मत्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ॥ तत्किं कर्मणि घोरं मां नि  
योजयसि केन वा ॥ १ ॥ व्यामिश्रेणैव वा केन बुद्धिं मोहय  
सीद मे ॥ तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयो ह माप्नुयां ॥ २ ॥ श्रीभ  
गवानुवाच ॥ लोके स्मिद्धि विधानि द्वापुः शोक्ता मया न  
द्य ॥ ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगिनां ॥ ३ ॥ तत्कर्म  
णामनारम्भान्नैकं कर्म पुरुषोऽश्रुते ॥ न च संन्यसनादेव सि



भः जी  
॥२८॥

द्विसमधिगच्छति ॥४॥ महिकश्चिद्विश्वमपि जातु निवृत्तम्  
कर्मकृतं ॥ कार्यते ह्यवशाः कर्मसर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥५॥  
कर्मेन्द्रियाणि सयमयथास्ते मनसा स्मरन् ॥ इन्द्रियार्था  
न्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥६॥ यस्त्विन्द्रियाणि मन  
सा नियम्यारभतेर्जुन ॥ कर्मेन्द्रिये कर्मयोगमसक्तः स  
विनिश्च्यते ॥७॥ नियतं कुरु कर्म त्वं कर्मण्यो ह्यकर्म  
णः ॥ शरीरयात्रापि च तेन प्रसिद्धो ह्यकर्मणः ॥८॥ यज्ञा

राम  
॥२८॥

र्थात्कर्मणो न्यत्र लोको यं कर्म बंधनः ॥ तदर्थं कर्म को न  
यमुक्तं संगः समाचर ॥९॥ महमज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवा  
च प्रजापतिः ॥ अनेन प्रसविष्यधमेधवोस्त्विष्टकामधुक् ॥  
१०॥ देवाभावयतानेन ते देवाभावयंतु वः ॥ परस्परं भावयं  
तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥११॥ इष्टान्भोगान्हि वो देवादास्यं ते य  
ज्ञभाविताः ॥ ते ह नानप्रदायेभ्यो यो भुंक्ते स्ते न एव सः ॥१२॥ यज्ञ  
शिष्टान्निनः संतो मुच्यन्ते सर्वकिल्बिषैः ॥ भुजंते ते त्वद्यथा



भः जी.

॥२०॥

येषां च त्वात्पकारणात् ॥१३॥ अन्ताद्भवन्ति भूतानि पर्जन्याद-  
नसंभवः ॥ यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥१४॥  
कर्म ब्रह्माद्भवति विद्वद्ब्रह्माक्षरसमुद्भवः ॥ तस्मात्सर्वगतं  
ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितं ॥१५॥ एवं प्रवर्तितं चक्रं नानु-  
वर्तयतीह यः ॥ अद्यायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ स जीव-  
ति ॥१६॥ यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ॥ आत्म-  
मेव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥१७॥ नैव तस्य कृते

राम

॥२०॥

नार्थो नाकृतेनेह कश्चन ॥ न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्य-  
वाश्रयः ॥१८॥ तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ॥ अ-  
सक्तो ह्याचरत्कर्म यदमाप्नोति पूरुषः ॥१९॥ कर्मणो वहि-  
सं सिद्धिमास्थिता जनकादयः ॥ लोकसंग्रहमेवापि संय-  
त्य कर्तुमर्हसि ॥२०॥ यश्चादाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो ज-  
नः ॥ स यत्प्रमाणां कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥२१॥ न मे यार्था-  
स्तिकर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किंचन ॥ नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्तए



भः जी

॥२१॥

वचकर्मणि ॥२२॥ यदि ह्यहं न वत्तेयं जातु कर्मण्यतं दित  
॥२३॥ मम वत्मानुवर्तते मनुष्याः पार्थ सर्वत्रा ॥२३॥ उत्सी  
देयुरि मे लोकान् कुर्यां कर्मचेदहं ॥ संकरस्य च कर्त्ता  
स्यामुपहृत्या मिमाः प्रजाः ॥२४॥ सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो  
यथा कुर्वन्ति भारत ॥ कुर्याद्विद्वांस्यथा सक्तश्चिकीर्षु लो  
कसंग्रहं ॥२५॥ न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानं कर्मसंगिनां  
॥ जोषयेत्सर्वकर्मणि विद्वान् युक्तः समाचरन् ॥२६॥

राम

॥२१॥

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वत्राः ॥ अहंकार  
विमूढात्मा कर्त्ताहमिति मन्यते ॥२७॥ तत्त्ववित्तु महाबाहो  
गुणकर्मविभागयोः ॥ गुणा गुणेषु वर्तन्ते इति मत्वा न स  
ज्जते ॥२८॥ प्रकृतेर्गुणसंसृष्टाः सज्जन्ते गुणकर्मसु ॥ ता  
न कृत्स्नविदो मंदान् कृत्स्नविन्नविचालयेत् ॥२९॥ मयि  
सर्वाणिकर्माणि संन्यस्या ध्यात्वा त्वमेव तमा ॥ निराशी निर्ममो  
भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥३०॥ ये मे मतमिदं नित्यमनुः



भः जी.

॥२२॥

तिष्ठन्तिमानवाः॥ अद्वावतोतसूयंतोमुच्यन्तेतेषिकर्मभि  
॥३१॥ येत्वेतदभ्यसूयंतो नानुतिष्ठन्तिमेमतं॥ सर्वज्ञान  
विमूढान्ताविद्विनश्चानचेतसः॥३२॥ सहस्रांचेष्टेस्व  
स्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि॥ प्रकृतिंयांतिभूतानिनिग्रह  
ः किंकरिष्यति॥३३॥ इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रगद्वेषो व्यव  
स्थितो॥ तयोर्नवमागच्छेन्नो ह्यस्यपरिपंथिनो॥३४॥ अ  
माख्यधर्मोभिराः विगुणः परधमोत्सुगुह्यतान्॥ स्वध

मम

॥२२॥

मेतिधनंश्रेयः परधर्मोभयावहः॥३५॥ अर्जुनउवाच॥  
अथकेनप्रयुक्तोयंयायंचरतिपूरुषः॥ अनिच्छन्नपिवा  
ह्येयवलादिवनियोजितः॥ श्रीभगवानुवाच॥ कामएवके  
धरपरजोगुणसमुद्भवः॥ महान्नोमहायायाविद्येन  
मिहवैरिणां॥३६॥ धूमेनाव्रियते वहिर्यथादग््नौमलेनच  
॥ यथोत्प्लेनाहृतोगर्भस्तथातेनेदमावृतं॥३७॥ आवृतंज्ञा  
नमेतेनज्ञानिनो नित्यवैरिणा॥ कामरूपेणकोत्सेयदुःपू



भः गी

॥२३॥

रेणानलेन च ॥३६॥ इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमु-  
च्यते ॥ एते विमोहयन्ते मयं ज्ञानमाहृत्य देहि न ॥४०॥ तस्मात्त्व-  
मिन्द्रियाणां दौनियस्य भरतर्षभ ॥ पाप्मानं प्रजहि स्वेनंश-  
न विज्ञाननाशनं ॥४१॥ इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं  
मनः ॥ मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तसः ॥४२॥ एवं  
बुद्धेः परं बुद्ध्या संस्तभ्यात्मानमात्मना ॥ जहि शत्रुं महाबा-  
हो कामरूपं दुरासदं ॥४३॥ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासू-

राम

॥२३॥

यनिष्ठस्तु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क-  
र्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥  
॥ इदं विवस्वते योगं श्रोतुवानहमव्ययं ॥ विवस्वात्मन वे-  
आहमनुरिद्वा कवेऽब्रवीत् ॥१॥ एवं परं पराश्रममिमं  
राजर्षयो विदुः ॥ सकालेनेह महता योगो नष्टः परंतप ॥२॥  
मया वायं मया तेन यो विदुः श्रोतः पुरातनः ॥ भक्तोऽसि मे स-  
त्वाचेति रहस्यं प्रोक्तुं तदुत्तमं ॥३॥ अर्जुन उवाच ॥ अथ संभः



भः जी वतोजन्मपरजन्मविवस्वतः ॥ कथमेतद्विजानीयां त्वमाः  
 ॥२४॥ दोशोक्तवानिति ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वदन्निमेव्य  
 तीतानि जन्मानि तव चार्जुन ॥ तान्यहं वेद सर्वं शिन त्वेव  
 त्वपरंतप ॥५॥ अजोपि सन्तव्यमात्मा भूतानामाश्रितः  
 सन् ॥ अकृतिस्वामिष्ठाय संभवाम्मात्मना यया ॥६॥ य  
 दायदाहि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ॥ अभ्युत्थानमध  
 र्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहं ॥७॥ परित्राणाय साधूनां वि

राम  
 ॥२४॥

नात्रायदुर्घृतां ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे  
 युगे ॥८॥ जन्मकर्मचमेदिन्यमेव यो वेत्ति तत्त्वतः ॥ त्यक्त्वा  
 देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोर्जुन ॥९॥ वीतरागभयक्रोधा  
 मन्मयामासुयाश्रिताः ॥ बहवो ज्ञानतपसा द्यूता मद्भावाः  
 मागताः ॥१०॥ ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहं ॥  
 मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥११॥ कांक्षन्तः क  
 र्मणां सिद्धिं यजन्त दूह देवताः ॥ क्षिप्रं हि मानुषे लोके



भः गी. सिद्धिर्भवतिकर्मजा ॥१२॥ चातुर्वर्ण्यमथासृष्टं गुणकर्म  
 ॥२५॥ विभागशः ॥ तस्य कर्तारमपि मां विद्वत्कर्तारमव्ययं ॥  
 १३॥ न मां कर्माणि लिपन्ति न मे कर्मफले स्पृहा ॥ इति मां  
 यो भिजानाति कर्मभिर्न स बध्यते ॥१४॥ एवं ज्ञात्वा कृतं  
 कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः ॥ कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः पू  
 र्वतरं कृतं ॥१५॥ किं कर्म किमकर्मेति कवयोप्यन मोहि  
 ताः ॥ तत्रैक कर्मप्रवक्ष्यामि य ज्ञात्वा मोक्षयेऽशुभात् ॥१६॥

राम  
 ॥२५॥

॥ कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः ॥ अकर्मणः  
 श्रवोद्धव्यं गृह्णाकर्मणो गति ॥१७॥ कर्मण्यकर्मयः पर  
 श्येह कर्मणि च कर्मयः ॥ स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः क  
 ल्मकर्मकृत ॥१८॥ यस्य सर्वे सारं भाः कामसंकल्पव  
 र्जिताः ॥ ज्ञानाग्निदग्धकर्माणस्तमाहुः परिडितं बुधाः ॥१९॥  
 तस्मात्कर्मफलासंगं नित्यं तदो निराश्रयः ॥ कर्मण्यभिप्र  
 चक्षते नैव किंचित्करोति सः ॥२०॥ निराशीर्यत चित्तात्मा



भ.गी.

॥२६॥

सक्तसर्वपरिग्रहः॥ शरीरं केवलं कर्मकुर्वन्नाप्नोति  
किंस्वित्॥२१॥ यदृच्छा लाभसंतुष्टौ दन्द्वातीतो विमत्स  
रः॥ समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निवध्यते॥२२॥  
गतसंगस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः॥ यज्ञायाः  
चरतः कर्मसमग्रं प्रविलीयते॥२३॥ ब्रह्मार्पणं ब्रह्म  
हविर्ब्रह्मग्नौ ब्रह्मणा हुतं॥ ब्रह्मेव तेन गतं तव्यं ब्रह्मक  
र्मसमाधिना॥२४॥ देवमेवापरैर्यज्ञयोगिनः पर्यु

राम

॥२६॥

पासते॥ ब्रह्मणा वयरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुहति ॥  
२५॥ श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्येसंयमाग्निषु जुहति ॥  
शास्त्रादीन्विषयान्येदृन्द्रियाग्निषु जुहति॥२६॥ स  
र्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे॥ आत्मस  
यमयोगाग्नौ जुहति ज्ञानदीपिते॥२७॥ इदमयज्ञस्तः  
यो यज्ञायो गयज्ञस्तथा परे॥ स्वाध्यायज्ञानयज्ञश्च य  
तयः संशितज्जताः॥२८॥ अयाने जुहति प्राणां प्राणोऽ



भुःगी

॥२७॥

यानेतथापरे॥ प्राणापानगतीरुद्धा प्राणायामपरा  
पराः॥२८॥ अथरेनियता हाराः प्राणाप्राणेषु जु  
रुति॥ सर्वेप्येते यज्ञविदो यज्ञक्षयितकल्मशाः॥  
२९॥ यज्ञशिष्टा मृतभुजो यांति ब्रह्मसनातनं॥ नायं  
लोकोऽस्य यज्ञस्य कुतो न्यः कुरु स तम॥३०॥ एवं बुरु  
विधाय यज्ञवितता ब्रह्मणो मुखे॥ कर्मजा विद्विता  
सर्वान्निवृत्तात्वा विमोक्षयसे॥३१॥ श्रेयादुच्यमया

राम

॥२७॥

द्यज्ञा ज्ञानयज्ञः परंतप॥ सर्वकर्मास्वित्तं यार्थज्ञा  
नेपरि समाप्यते॥३२॥ तद्विद्विप्रगियातेन परिप्र  
श्रेतसेवया॥ उपदेष्टुं तिते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शि  
नः॥३३॥ यज्ञात्वा न पुनर्माहमेव यास्यसि पाण्डव॥  
येन भूतान् पशोन्मेरादृश्यं स्यात्पुन्यधोमयि॥३४॥ अ  
पि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः॥ सर्वज्ञानस्र  
वेनैव हृदि निवसंत रिष्यसि॥३५॥ यथैधांसि समिद्धोऽ



भःगी निभर्मसात्कुरुतेर्जुन॥ ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मः  
॥२८॥ सात्कुरुते तथा ॥३०॥ न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह  
विद्यते ॥ तत्त्वयं योगसंसेद्धः कालेनात्मनि विंदति  
॥३८॥ श्रद्धावानलभते ज्ञानं तत्परः संयतेन्द्रियः ॥  
ज्ञानं लब्ध्वा परं शान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥३९॥ अ  
तश्चाश्रद्धावानश्च संशयात्मा विनश्यति ॥ नायं लोको  
स्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥४०॥ योगसंन्यस्तकर्मा

राम  
॥२८॥

रां ज्ञानसंछिन्नसंशयं ॥ आत्मवन्तं तं कर्माणि निवर्धं  
ति धनं जय ॥४१॥ तस्मादज्ञानसंभूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनाः  
त्मनः ॥ छित्त्वेन संशयं योगमातिष्ठोतिष्ठ भारत ॥४२॥  
॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविशा  
यां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम चतु  
र्थोऽध्यायः ॥४॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ संन्यासं कर्मणां कृ  
त्स्वपुनर्योगं च शंससि ॥ यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मे ब्रू



भःगी

॥२६॥

हिसुनिश्चितं ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संन्यासः कर्म  
योगश्च निश्चेयत करवुभौ ॥ तयोक्तं कर्म संन्यासात्कर्म  
योगो विप्रोप्यते ॥२॥ ज्ञेयः स नित्यसंन्यासी यो न द्वेष्टि  
न कांक्षति ॥ निर्द्वन्द्वो हि महाबाहो सुखं वंधात्प्रमुच्यते  
॥३॥ सांख्ययोगो यथगवात्ताः प्रवदंति न यरिडताः ॥ ए  
कमप्यास्थितः सम्यग्बुभयोर्विदते कलं ॥४॥ यत्सांख्येः  
प्राप्यते स्थानं तद्योगैरधिगम्यते ॥ एकं सांख्यं च योगं च

राम

॥२६॥

च यः पश्यति स पश्यति ॥५॥ संन्यासस्तु महाबाहो दुःख  
माप्नुमयोगतः ॥ योगयुक्तो मुनिर्वह्न न चिरैराणाधिगच्छ  
ति ॥६॥ योगयुक्तो विशुद्धात्मा विजितात्मा जितेन्द्रियः ॥ सर्व  
भूतात्मभूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते ॥७॥ तेनैव किंचित्करो  
मीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् ॥ यश्च न्युगवन्सृमज्जिघ्रन्त  
श्रनाच्छन्त्यपनश्च मनः ॥८॥ यत्तपश्चि सृजन्तु ह्युन्मिष  
न्निमिषन्तपि ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु वर्तन्त इति धारन् ॥९॥



भः जी  
 ॥२०॥ वृहस्पत्याधायकर्मणि संगंत्यत्काकरेति यः ॥ लिप्यते न  
 स पापेन यश्च पन्नमिवामभासा ॥ १० ॥ कायेन मनसा बुद्ध्या  
 केवलैरिन्द्रियैरपि ॥ योगिनः कर्म कुर्वति संगंत्यत्कात्मशु  
 द्ध्ये ॥ ११ ॥ युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शांतिमाप्नोति नैष्ठिकी ॥  
 अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निबध्यते ॥ १२ ॥ सर्वकर्म  
 णि मनसा संन्यत्वा स्ते सुखं व्रजी ॥ न वदारे देही नैव कुर्व  
 न कारयन् ॥ १३ ॥ न कर्तृत्वं न कर्मणि लोकस्य सृजति शुभ

राम  
 ॥२०॥

॥ न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ॥ १४ ॥ नादत्ते क  
 स्य चित्पापं न चैव सुकृतं विभुः ॥ अज्ञानेनाद्यतं ज्ञानं ते  
 न मुह्यंति जंतवः ॥ १५ ॥ ज्ञानेन तु तदज्ञानं ये स्यान्नाशितुमा  
 त्मनः ॥ तेषामर्हसि त्वज्ञानं प्रकाशयति तत्परं ॥ १६ ॥ तद्बु  
 द्धयस्तदात्मानस्तानि दृष्ट्वा तत्परयणाः ॥ गच्छंत्यपुनरावृत्त  
 र्तिज्ञाननिर्द्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥ विद्याविनयसंयमेवाह  
 रोगविहसिती ॥ शुनि चैव श्रया केचपण्डिताः समदः



भः जी ॥ १८ ॥ इहैव तेर्जितः सर्गयेषां साम्ये स्थितं मनः ॥ नि  
 ॥ २१ ॥ र्देषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थितः ॥ १९ ॥ न अहं व्य  
 स्थिय प्राप्य नो द्विजेत्याप्यचाप्रियं ॥ स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्म  
 विद्ब्रह्मणि स्थितः ॥ २० ॥ बाह्यस्पर्शेऽश्वसक्तात्मा विंदत्यात्म  
 नियसुखं ॥ स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते ॥ २१ ॥  
 ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते ॥ आश्रयंत वंतः को  
 नेय न ते पुरमते बुधः ॥ २२ ॥ शक्नोतीहैव यः सोऽदुःप्राक् कदा

राम  
 ॥ २१ ॥

शरीरविमोक्षणात् ॥ कामक्रोधोद्वेगं स युक्तः समुखी न  
 रः ॥ २३ ॥ यो तः सुखो न रागमस्तथा तज्ज्योतिरेव यः ॥ स यो  
 गी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतो धिगच्छति ॥ २४ ॥ लभते ब्रह्म नि  
 र्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः ॥ छिन्नद्वेषा यतात्मानश्च सर्व  
 भूतहितैरताः ॥ २५ ॥ कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचे  
 तसां ॥ अभितो ब्रह्मनिर्वाणं वर्तते विदित्तात्मनां ॥ २६ ॥ स्प  
 र्शान्कत्वा वहिर्वाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरेऽनुवीः ॥ आग्रापा नोः



भःगी

॥२१॥

समौक्तत्वानासाभ्यंतरचारिणो ॥२०॥ यतेन्द्रियमनोबुद्धि  
मुनिर्मोक्षपरायणा ॥ विगतेकाभयक्रोधोपःसदासु  
क्लएवसः ॥२०॥ भोक्तारं यज्ञतपसां सर्वलोकमहेश्वरं ॥  
सुहृदं सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमश्नुते ॥२१॥ ॥५॥  
श्रीभगवद्गीतासूयनिषत्सुब्रह्मविद्यायोगशास्त्रे  
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगो नाम चतुर्थोऽध्यायः  
यः ॥५॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अनाश्रितः कर्मफलं

राम

॥२२॥

कार्यकर्मकरोति यः ॥ स संन्यासी च योगी च न निरग्निरन चा  
क्रियः ॥१॥ यं संन्यासमिति प्राहुर्योगिनो विद्विषाण्डव ॥  
तद्यं संन्यस्तसंकल्पो योगी भवति कश्चन ॥२॥ आरुरु  
क्षो मुनेर्योगं कर्म कारणमुच्यते ॥ योगारूढस्य तस्यैव  
शमः कारणमुच्यते ॥३॥ यदा हि नेन्द्रियार्थेषु न कर्मस्व  
नुषजते ॥ सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदुच्यते ॥४॥  
उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् ॥ आत्मेव ह्या



भः जी

॥३३॥

ततो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ॥५॥ बंधुरात्मा मनस्तस्य  
येनात्मैवात्मना जितः ॥ अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव  
शत्रुवत् ॥६॥ जितात्मनः प्रज्ञा तस्य परमात्मा समाहि-  
तः ॥ शीतो ह्यसुखदुःखेषु तथा मानापमानयोः ॥७॥  
ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूरस्थो विजितेन्द्रियः ॥ युक्त इ-  
त्युच्यते योगी समलोकात्मकां च नः ॥८॥ सुहृन्नित्रार्युदा-  
सी नमश्च स्थेदेष्वंधुषु ॥ साधुष्वपि च पापेषु समबु-

राम

॥३३॥

द्विविच्छिद्यते ॥९॥ योगीयुं जीत सततमात्मानं रहसि  
स्थितः ॥ एकाकी यतचित्तात्मा निराशीरपरिग्रहः ॥१०॥  
शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः ॥ नात्युच्छ्रितं  
नातिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरं ॥११॥ तत्रैकाग्रं मनः क-  
त्वा यतचित्तेन्द्रियक्रियः ॥ उपविश्या स तेन युज्याद्योगमा-  
त्मविशुद्धये ॥१२॥ समं कायशिरोग्रीवं धारयन् नचलं  
स्थिरः ॥ संयतश्च नासिकाग्रं स्वं दिशश्चानवलोकयन् ॥१॥



भःगी

॥३४॥

३॥ प्रज्ञातात्मा विगतभी ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ॥ मनः संय-  
म्य मच्चित्तो युक्त आसीत मुत्प- ॥ ४ ॥ युजन्नेवं सदात्मानं  
योगी नियतमानसः ॥ शान्तिं निर्वाणपरमां सत्संस्थाम-  
धिगच्छति ॥ ५ ॥ नात्मश्रतस्तु योगोस्ति न चैकांतमनश्च-  
तः ॥ न चातिस्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जुन ॥ ६ ॥ युक्ता-  
हारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ॥ युक्तस्त्वप्नावबोधस्य यो-  
गो भवति दुःखहा ॥ ७ ॥ यदा विनियतं चित्तमात्ममेवा-

राम

॥३४॥

वति श्रुते ॥ निस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा ॥ ८ ॥  
यथा दीपो निवातस्थो नेङ्गते सो यमा स्मृता ॥ योगिनो य-  
तचित्तस्य युजतो योगमात्मनः ॥ ९ ॥ यत्रोपरते चित्तं निरु-  
द्धं योगसेवया ॥ यत्र चैवात्मनात्मानं परमं निरुच्यति  
॥ १० ॥ सुखमात्यंतिकं यत्र बुद्धिर्वाह्यमतीन्द्रियं ॥ वेत्ति य-  
त्र न चैवायं स्थितश्चलति तत्त्वतः ॥ ११ ॥ यं लब्ध्वा चापरं लाभं  
भ्रमन्त्यनेनाधिकं ततः ॥ यस्मिं स्थितो न दुःखेन गुरुणापि

म ३



भः जी

॥३५॥

विचार्यते ॥२२॥ तं विद्याद्दुःखसंयोगं वियोगं योगमंशि  
तं ॥ स निश्चयेन योक्तव्यो योगो निर्विषाचेतसा ॥२३॥ संक  
ल्पप्रभवान्कामास्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ॥ मनसैवेन्द्रिय  
ग्रामं विनियम्य समंततः ॥२४॥ शनैश्चानैरुपरमेव बुद्ध्या  
निगृहीतया ॥ आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिंतये  
त् ॥२५॥ यतो यतो निश्चरति मनश्चंचलमस्थिरं ॥ ततस्त  
तो नियम्येतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥२६॥ अशांतमनसं

रम

॥३५॥

ह्येनयोगीनंसुखमुत्तमं ॥ उपैति शांतरजसं ब्रह्मभूतमा  
कलमखं ॥२७॥ पुंजनेवं सदात्मानं योगी विगतकलमखः ॥  
सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतसुखमश्नुते ॥२८॥ सर्वभूतस्थ  
मात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ॥ ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्व  
त्रसमदर्शनः ॥२९॥ यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि प  
श्यति ॥ तस्याहं न प्रणम्यामि सर्वमेतदप्रणम्यति ॥३०॥  
सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः ॥ सर्वथा वर्त



भः जी

॥३६॥

मानोपि स योगी मयि वर्तते ॥३१॥ आत्मौपम्येन सर्वत्र स  
मं पश्यति यो मुनिः ॥ सुखं वायदिव द्रुःखं स योगी परमा  
मतः ॥३२॥ अर्जुन उवाच ॥ यो यं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्ये  
न मधुसूदन ॥ एतस्माहं न पश्यामि चंचलत्वात् स्थितिं  
स्थिरां ॥३३॥ चंचलं हि मनः क्लृप्तप्रमाथिवलवद्दृढं  
॥ तस्माहं निग्रहं मे वायोरिव सुदुष्करं ॥३४॥ श्रीभ  
गवानुवाच ॥ असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलं

राम

॥३६॥

॥ अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥३५॥ असं  
यतात्मता योगो दुःप्रापद्विमेमतिः ॥ वश्यात्मना तु य  
तता शक्यो वाचुमुपायतः ॥३६॥ अर्जुन उवाच ॥ अय  
तिः श्रद्धयो येन योगाच्चलितमानसः ॥ अप्राप्य योग  
संसिद्धिं कां गतिं क्लृप्तगच्छति ॥३७॥ कश्चिन्नोभयवि  
भृच्छ्रित्ता भूमिव नश्यति ॥ अयति श्लो महाबाहो  
विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥३८॥ एतन्मे संशयं क्लृप्तचेतु



भः गी महस्पर्शोऽतः ॥ त्वहम्पः संशयस्यास्पृष्टेनानह्यपेप  
 ॥३७॥ येते ॥३८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पार्थ नैवेहनामुत्र वि  
 नाशस्तस्य विद्यते ॥ न हि कल्पागस्तत्कश्चिदुगतिं  
 तात गच्छति ॥४०॥ आद्यपुण्यकृतां ह्येकानुचित्वा  
 शाश्वतीः समाः ॥ शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टो भि  
 जायते ॥४१॥ अथवा योगिनामेव कुले भवति श्रीमतां  
 ॥ एतद्विदुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशं ॥४२॥ तत्र तं बुद्धि

राम  
 ॥३७॥

संयोगं लभते यो वै दैहिकं ॥ यतते च ततोभूयः संसिद्धौ कु  
 रूतन्दन ॥४३॥ पूर्वाभासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशो विमः ॥  
 जिज्ञासुरपि योगस्य राद्वृक्षातिवर्तते ॥४४॥ प्रयत्नाद्य  
 तमातस्तयोगी संशुद्ध किल्बिषः ॥ अनेकजन्म संसिद्धस्त  
 तोयाति पशंगतिं ॥४५॥ तयस्विभ्यो धिको योगी ज्ञानिभ्यो  
 विमतो धिकः ॥ कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्मादयोगी भवार्जुन  
 ॥४६॥ योगिनामपि सर्वेषां मद्भक्तेनांतरात्मना ॥ अद्वावाच



भः गी  
॥२८॥

जतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः॥४७॥ ॥इति श्रीभगवद्गी  
तासूपनिषत्सु ब्रह्मसूत्रप्रकरणे श्रीकृष्णार्जुन  
संवादे आत्मसंयमयोगो नाम अष्टोऽध्यायः॥६॥ ॥श्री  
भगवानुवाच॥ मय्यासक्तमनाः पार्थ योगं युजन्मदाश्रयः  
॥ असेवायं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥१॥ ज्ञानं ते हं  
विज्ञानमिदं ब्रह्मण्यो वेदतः॥ यद्वा त्वानेह भूयो न्यज्ञातः  
असवशिष्यते॥२॥ मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यततिसि

सम  
॥२८॥

द्वये॥ यतनामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः॥३॥ भूमि  
रापो न लो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च॥ अहंकार इतीयं मे  
भिन्ना प्रकृतिरसृधा॥४॥ अथ रेयमिदं तत्त्वत्वां प्रकृतिं वि  
द्विमे परां॥ जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत्॥५॥  
एतद्योनीतिभूतानि सर्वाणि सुपधारय॥ अहं कृत्स्नस्य  
जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा॥६॥ मत्तः परतरं नान्य किंचि  
दस्ति धनं जय॥ मयि सर्वमिदं प्रोक्तं सूत्रे मणिगणा इव॥



भः जी  
॥२६॥

७॥ रसो ह मयुकोत्तेय प्रभास्मिन्नाशिर्ययोः ॥ प्रणवः सर्व  
वेदेषु शब्दः खेपो रूषं नृषु ॥ ८ ॥ पुण्यो गंधः पृथिव्यां च तेज  
श्चास्मिन्निभावसो ॥ जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मितयस्वि  
षु ॥ ९ ॥ बीजं मांसं सर्वभूतानां विद्विषार्थमनातनं ॥ बुद्धिर्बु  
द्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं ॥ १० ॥ बलं बलवता चाहं  
कामरागविवर्जितं ॥ धर्मा विरूढो भूतेषु कामोस्मि भरत  
वर्षभ ॥ ११ ॥ ये चैव सात्विकाभावा राजसास्तामसाश्च ये ॥ म

२३  
राम  
॥३६॥

न एवेति तान् विद्विनत्वं हं लेषु ते मयि ॥ १२ ॥ त्रिभिर्गुणाम्  
यैर्भावैरेभिः सर्वमिदं जगत् ॥ मोहितं नाभिजानाति मामे  
भ्यः परमव्ययं ॥ १३ ॥ देवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुर  
त्यया ॥ मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामितांतरं तिते ॥ १४ ॥ तस्मां  
दुक्कृतिनो मूढाः प्रपद्यन्ते नराधमाः ॥ मायया पृहृतज्ञानं  
आसुरं भावमाश्रिताः ॥ १५ ॥ चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृ  
तिनोर्जुन ॥ आर्त्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतवर्षभ ॥ १६ ॥



भःगी

॥४०॥

तेषां ज्ञातीनि त्वयुक्त एक भक्ति विविश्रित्यते ॥ प्रियो हि ज्ञा  
नि नोत्तर्य महं स च समप्रिय ॥ १७ ॥ उदाराः सर्व एव ते ज्ञा  
नी त्वात्मेव मे मतं ॥ आस्थितः सहियुक्तात्मा मामेवानु  
चमो गतिं ॥ १८ ॥ बहूनां जन्मनामंते ज्ञानवान्मां प्रयश  
ते ॥ वासुदेवः सर्वमिति समहात्मा सुदुर्लभः ॥ १९ ॥ का  
मे स्ते स्ते ह त ज्ञाताः प्रयशंते न्य देवताः ॥ तंतं नियममा  
स्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥ २० ॥ यो यो यां यां तनुं भक्त

राम

॥४०॥

ः श्रद्धया चितुमिच्छति ॥ तस्य तस्माच्च लो श्रद्धांतामेव वि  
दधाम्यहं ॥ २१ ॥ स तया श्रद्धया युक्तस्तस्मादाधनमीरुते ॥ ल  
भते च ततः कामान्मेव विहितान्दितान् ॥ २२ ॥ श्रंतवन्तु  
फलं तेषां तद्गन्तव्यं मेधसां ॥ देवान्देवयज्ञो यांति मद्भ  
क्त्या यांति मामसि ॥ २३ ॥ श्रवकं व्यक्तिमापन्नं मत्पुंते माम  
बुद्धयः ॥ परं भावमजानंतो ममावयमनुत्तमं ॥ २४ ॥ नारं  
प्रकाशः सर्वस्य योगमायाममाचतः ॥ मूढो यं नाभिजाना



भः गी० तिलोकोमाभजमव्ययं ॥ २५ ॥ वेदाहंसमतीतानिवर्तमा  
 नानिचार्जुन ॥ भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन  
 ॥ २६ ॥ इच्छा द्वेष स मुत्येन द्वन्द्वमोहेन भारत ॥ सर्वा भू  
 तानि संमोहं सर्गेयांति परंतप ॥ २७ ॥ येषां त्वंतर्गतं पा  
 पं जनानां पुराण कर्मणां ॥ ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता भजते मां  
 दृढव्रताः ॥ २८ ॥ जरामरणा मोक्षाय मामाश्रित्य यतंति  
 ये ॥ ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्व मध्यात्मं कर्म चाखिलं ॥ २९ ॥ सा

राम  
 ॥ ४१ ॥

धिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः ॥ अयाण कालेपि  
 च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ ३० ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूप  
 निषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे  
 ज्ञानयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥  
 किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम ॥ अधिभूतं च  
 किं प्रोक्तं मधिदैवं किमुच्यते ॥ १ ॥ अधियज्ञकथं को न हरे  
 स्मिन्मधुसूदन ॥ अयाण काले च कथं ज्ञेयोसि नियतात्म



भः जी मिः ॥२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अक्षरं परमं ब्रह्म स्वभावो  
 ध्यात्ममुच्यते ॥ भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः  
 ॥३॥ अधिभूतं क्षरोभावपुरुषश्चाधिदेवतं ॥ अधिष्ठ  
 जोहमेवात्र देहदेहभृतां वर ॥४॥ अंतकाले च मामेव  
 स्मरन्मुक्ताकले वरं ॥ यः प्रयाति समश्चावयाति नास्म  
 त्रं वांसयः ॥५॥ यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजंत्यं ते कले वरं ॥  
 तंतमेवैति कौन्तेय सदा तच्चावभावितः ॥६॥ तस्मात्स

राम

॥४२॥

र्वेषु कालेषु मामनुस्मरयुष्यच्च ॥ मय्यर्पितमनो बुद्धिः  
 मामेवैष्यत्यसंशयः ॥७॥ अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा  
 नान्यगामिना ॥ परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थ नुचिंत  
 यन् ॥८॥ कविं पुराणमनुशासितारमणोरणीयां स  
 मनुस्मरेद्यः ॥ सर्वसंधातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्ण  
 तमसः परस्तात् ॥९॥ प्रयाणकाले मनसा चलेन भः  
 क्त्वा युक्तो योगबलेन चैव ॥ भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य



भःगी

॥४३॥

सम्पत्सतं यं यं पुरुषमुपैति दिवं ॥१०॥ यदक्षरं वेद  
विदो वदन्ति विवांति यद्यतमो वीतरगाः ॥ यदि च तौ  
ब्रह्मचर्यं चरन्ति तन्नेयं सं ग्रहेण प्रवक्ष्ये ॥११॥ सर्वदा  
राशि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च ॥ मूर्ध्ना ध्यायात्मनः  
धारणमास्थितो योगधारण ॥१२॥ डोमित्येकाक्षरं ब्रह्म  
ह्म व्याहरन्मा मनुस्मरन् ॥ यः प्रयाति त्यजन्देहं स या  
ति परमां गतिं ॥१३॥ अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति

राम

॥४३॥

नित्यशः ॥ तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥  
१४॥ मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतं ॥ नाशुर्वं  
ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥१५॥ आब्रह्मभु  
वता लोकाः पुनरावर्तिनोर्जुन ॥ मामुपेत्य तु कौन्तेय  
पुनर्जन्म न विद्यते ॥१६॥ सहस्रयुगपर्यन्तमहर्षद्वह  
सो विदुः ॥ रात्रियुगसहस्रांतांते होरात्रविदो जनाः ॥  
१७॥ अव्यक्ताद्यक्तयः सर्वाः प्रभवत्सहस्रगमे ॥ रात्र्या



भःगी

॥४४॥

गमेप्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसत्तिके॥१८॥भूतशामःसखा  
यंभूत्वाभूत्वाप्रलीयते॥रात्रागमेदशाःपार्थप्रभवत्सह  
रागमे॥१९॥परस्तस्मान्नुभावोन्मोव्यक्तोव्यक्तात्मनातन  
ः॥यःसमर्षेषुभूतेषुनयत्सुनविनयपति॥२०॥अव्य  
क्तोक्षरद्वन्द्वस्तमाहुःपरमांगतिं॥यंप्राप्यननिवर्त  
न्नेतद्वामपरमंमम॥२१॥पुरुषःसपरःपार्थभक्त्या  
लभ्यस्त्वनन्यथा॥यस्मांतस्यानिभूतानिषेनसर्वमिदं

राम

॥४४॥

तत्तं॥२२॥यत्रकालेत्वनाहृतिमाहृतिंचैवयोगिनः॥प्र  
यातायांतितंकालंवक्ष्यामिभरतर्षभ॥२३॥अग्निर्जोति  
रहःशुक्लःअरमासाउत्तरायणं॥तत्रप्रयातागच्छंतिब्रह्म  
ब्रह्मविदोजनाः॥२४॥धूमोरात्रिस्तथाकलःअरमासाह  
स्तिरायनं॥तत्रचान्द्रमसंज्योतिर्योगीप्राप्यनिवर्तते॥  
२५॥शुक्लकल्लोसगतीह्येतेजगतःशाश्वतेमते॥एकया  
यात्मनाहृतिर्मन्यथावर्ततेपुनः॥२६॥नेतेमृतीयार्थ



भःगी

॥४५॥

जानन् योगी मुह्यति कश्चन ॥ तस्मात्सर्वेषु कालेषु योग  
युक्तो भवार्जुन ॥ २७ ॥ वेदेषु यज्ञेषु तपसु चैव दानेषु  
यत्पुरुषफलं प्रदिष्टं ॥ अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा  
योगी परं स्थानमुपैति चाद्यं ॥ २८ ॥ ॥ इति श्री भग  
वद्गीतासूयनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्ण  
र्जुनसंवादे महाबुद्धयोगो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ४५ ॥  
श्री भगवानुवाच ॥ इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनुसू

राम

॥४५॥

यवे ॥ ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्षसेऽशुभात् ॥  
॥ राजविद्यारजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमं ॥ अत्यक्ष्णो  
वगमंधर्मसु सुखं कर्तुमव्ययं ॥ २ ॥ अश्रद्धधानाः पुरु  
षा धर्मस्यास्य परंतप ॥ अग्राप्यमां निवर्त्तेते मृत्यु  
संसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥ मया ततमिदं सर्वं जगद्वक्तुं  
मूर्तिना ॥ मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहंते स्वस्थितः ॥ ४ ॥  
न च मत्स्थानि भूतानि पश्येन्धर्मो गमेश्वरं ॥ भूतभृ



भगी  
॥४६॥

नचभूतस्थोममात्माभूतभावनः॥५॥यथाकाशस्थितो  
नित्यंवायुःसर्वत्रगोमहान्॥तथासर्वाणिभूतानिमत्स्था  
नीत्युपधारय॥६॥सर्वभूतानिकौन्तेयप्रकृतियोंतिमां  
सिकां॥कल्पक्षयेपुनस्तानिकल्पादोविसृजाम्यहं॥७॥  
प्रकृतिंस्वामवष्टभ्यविसृजामिपुनःपुनः॥भूतग्राममि  
मकृत्स्नमवशांप्रकृतेर्वशात्॥८॥नचमांतानिकर्मा  
णिनिवध्रंतिधनंजय॥उदासीनवदासीनमसक्तंते

राम  
॥४६॥

षुकर्मसु॥९॥मयाध्यक्षेणप्रकृतिःसूयतेसचशचरं॥  
हेतुनानेनकौन्तेयजगद्विपरिवर्तते॥१०॥अवजानंति  
मामूढमानुषींतनुमाश्रितं॥परंभावमजानंतोममभू  
तमहेश्वरं॥११॥मोद्याशामोद्यकर्माणोमोद्यज्ञानाविचे  
तसः॥राक्षसीमासुरीचेवप्रकृतिंमोहिनींश्रिताः॥१२॥  
महात्मानस्तुमांपार्थदैवीप्रकृतिमाश्रिताः॥भजंत्यन  
न्यमनसोज्ञात्वाभूत्वादिमव्ययं॥१३॥सततंकीर्तयंतोमां



भः जी

॥४७॥

यजंतश्च दृढव्रताः ॥ नमस्यंतश्च मां भक्त्या नित्य युक्ता उवा  
सते ॥४॥ ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ॥ एक  
त्वेन पृथक् केन बहुधा विश्वतो मुखं ॥५॥ अहं कतुरहं  
यज्ञः स्वधाहमहमौषधं ॥ मंत्रोहमहमेवाज्यमहमग्निर  
हं हुतं ॥६॥ पितामहस्य जगतो माताधाता पितामहः ॥ वे  
द्यं पवित्रमोकारक्षकमयजुरेव च ॥७॥ गतिर्भर्ता प्र  
भुः साक्षी निवासः शरणां सुहृत् ॥ अभवः प्रलयः स्थानं

राम

॥४७॥

निधानं बीजमवयवं ॥८॥ तपाम्यहमहं वर्धे निगृह्णाम्यु  
त्तरजामिदं ॥ अमृतं वैवसृत्युश्च सदमवाहमर्जुन ॥९॥ त्रै  
विद्यामां सोमयाः पूतपापाय ज्ञे रिद्धा स्वगतिं प्रार्थयंत ॥ ते  
पुण्यमासाद्य सुरेन्दुलोकमश्रंति दिव्यान् दिवि देवभोगान्  
॥१०॥ ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीरोपुण्ड्रमर्त्यलोके  
विशंति ॥ एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना गतागतं कामकामाल  
भंते ॥११॥ अनन्याश्चित्तयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ॥ तेषां



भः जी

॥४८॥

नित्याभियुक्तानां योगक्षेमवहाम्पहं ॥२२॥ ये प्यस्य देवताभ  
कायजंतैश्च द्रयाचिताः ॥ तेषामामेव कोन्तेय यजंत्यविधि  
पूर्वकं ॥२३॥ अहं हि सर्वयजानां भोक्ता च प्रभुरेव च ॥ न तु  
मामभिजानंतितत्त्वेनातश्च वंतिते ॥२४॥ यांति देवव्रता  
देवा भित्नु यांति पितृव्रताः ॥ भूतानि यांति भूते ज्ञायां  
ति मद्याजिनो विमां ॥२५॥ पन्नं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या  
प्रयच्छति ॥ तदहं भक्त्युपहृतमश्रामि प्रयतात्मनः ॥२६॥

राम

॥४८॥

यत्करोषियदश्रासियज्जुहोषिददासियत् ॥ यन्नपस्य  
सि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणं ॥२७॥ शुभाशुभफलैरेवं  
मोक्षसकर्मबंधनैः ॥ संन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मा  
मुपैष्यसि ॥२८॥ समो हं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योस्ति न प्रि  
यः ॥ ये भजंतितु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहं ॥२९॥ अ  
पि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ॥ साधुरेव संमं  
तव्यः सम्यग्यवसितो हि मः ॥३०॥ क्षिप्रं भवति धर्मात्मा



भः गी

॥४६॥

शश्वच्छांतिं निगच्छति ॥ को नैव प्रतिजानीहि न मे भक्तः  
प्रणम्यति ॥ ३१ ॥ मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य ये पितृपुत्रपाथयो  
नयः ॥ स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यांति परां गतिं ॥  
३२ ॥ किंपुनर्ब्रह्मणाः पुराणभक्ता राजर्षयस्तथा ॥ अर  
नित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व मां ॥ ३३ ॥ मम ना  
भव मद्भक्तो मद्याजी मानसकुल ॥ मामेवेश्यमित्युक्ते व  
मात्मानं मत्परायणः ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीभगवद्गीता

राम

॥४६॥

य निष्कलुष ह्यविशया योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवा  
दे राजविशराजगुरुयोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥  
श्रीभगवानुवाच ॥ भूयस्व महाबाहो शृणु मे परमं  
वचः ॥ यत्नेहं प्रीयमाणो यवक्ष्यामि हितकाम्यया ॥ १ ॥  
तमे विदुः सुरगणाः प्रभवन्त महर्षयः ॥ अहमादिर्हि  
देवानां महर्षीणां च सर्वशः ॥ २ ॥ यो मामजमनादि च वे  
त्ति लोकमहेश्वरं ॥ असंमूढः समर्पेयु सर्वया ये प्रमु



भः गी  
॥५०॥

अते ॥३॥ बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः ॥ सुखं दुः  
ः खं भवो भावो भयं चाभयमेव च ॥४॥ अहिंसा समता तुष्टि  
स्तपो दानं यशः श्रद्धा ॥ भवन्ति भावभूतानां मत्त एव यथ  
विधाः ॥५॥ महर्षयः सप्त पूर्वचत्वारिंशतवत्सथा ॥ म  
ज्ञावा मातसा जाता ये चां लोके इमाः प्रमाः ॥६॥ एतां वि  
भूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्त्वतः ॥ सो विक्लं येन योगेनः  
युज्यते नात्र संशयः ॥७॥ अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्व

राम  
॥५०॥

प्रवर्तते ॥ इति मत्वा भजते सां बुधा भावसमन्विताः ॥  
८॥ मच्चित्ता मरुत प्राणा बोधयंतः परस्परं ॥ कथयन्तः  
श्रमानि त्यंतु व्यतिष्ठन्मति च ॥९॥ तेषां सतत युक्तानां  
भजतां प्रीतिपूर्वकम् ॥ इहामि बुद्धि योगं ते येन मामुप  
याति ते ॥१०॥ तेषां मेवानु कम्पार्थं महामज्ञानजन्मः ॥  
नाशायाम्मात्मभावस्यो ज्ञानदीपेन भास्यता ॥११॥ अर्जु  
नो वाच ॥ परं ब्रह्म परं धाम सवित्रं परमं भवान् ॥ पुरु



भः जी  
॥५१॥

अंशाश्चतंदिव्यमादिदेवमजंविभुम् ॥१२॥ आहुस्त्वामृषः  
यः सर्वदेवर्षिनारदस्तथा ॥ असितो देवलो व्यासः स्तयः  
देवजवीषिमे ॥१३॥ सर्वमेतदृतममयेयम्मां वदसिकेश  
व ॥ न हिते भगवन् व्यक्तिं विदुर्देवा न दानवा ॥१४॥ स्वयमे  
वात्मतात्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ॥ भूतभावन भूतेश ॥  
देवदेव जगत्परे ॥१५॥ वक्तुमर्हस्य श्रेष्ठा दिव्यात्मा  
विभूतयः ॥ आभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठ

राम  
॥५१॥

सि ॥१६॥ कथं विद्यामहं यो मिच्छासदापरिचिन्तयन् ॥ के  
षु केषु च भावेषु चिन्तोमि भगवन्मया ॥१७॥ विस्तरेणात्म  
नो योगं विभूतिवज्रनाशन ॥ भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो  
नास्ति मेऽमृतम् ॥१८॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हतं ते कथयि  
ष्यामि दिव्यात्मा विभूतयः ॥ प्राधान्यतः कुरु श्रेष्ठना  
स्य तो विस्तरस्य मे ॥१९॥ अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूतेश  
मं स्थित ॥ अहमादिश्च मध्यं च भूतानां मत्त एव च ॥२०॥



भःगी  
॥५२॥

आदित्यानामहंविष्णुर्ज्योतिषांरविरंशुमान्॥मरीचिर्मरु  
तास्मिन्क्षत्राणामहंशशी॥२१॥वेदानां सामवेदास्मिदेव  
नामस्मिवा सव॥इन्द्रियाणांमनश्चास्मिभूतानामस्मिचै  
तना॥२२॥रूपाणांशंकरश्चास्मिचित्रेणोयक्षरक्षसाम्  
॥वसूनां पावकश्चास्मिमेरुःशिखरिणामहं॥२३॥पुरी  
धसांचमुख्यमांविद्विषार्थवृहस्पतिम्॥सेतानीनामहं  
हंस्कंदःसरसामस्मिसागर॥२४॥महर्षीणांभृगुरहंगि

राम  
॥५२॥

रामस्येकमक्षरः॥यज्ञानांतपयज्ञोस्मिस्थावरणांहि  
मालय॥२५॥अश्वत्थःसर्वक्षणां देवर्षीणांचनारद  
ः॥गंधर्वाणांचित्ररथःसिद्धानांकपिलोमुनिः॥२६॥उच्चै  
ःश्रवसमश्चानांविद्विषाममृतोद्भवम्॥ऐरावतंगजे  
द्वाराणानराणांचनराधिपम्॥२७॥आयुधानामहंवज्रं  
धेनूनामस्मिकामधुक॥अननश्चास्मिकंदर्यःसर्पाणाम्  
स्मिवासुकि॥२८॥अननश्चास्मिनागानांवह्नीयादमा



भः नी

॥५३॥

महं ॥ पिन्दरागमर्यभायास्मियमः संयमः तामहं ॥ २६ ॥  
अहादश्चास्मिदैत्यानां कालः कलयतामहं ॥ मृगानां च  
मृगैंदोहं वै न ते यश्च यक्षिणां ॥ २७ ॥ यवनः यवतामस्मि  
रामः शास्त्रमृतामहं ॥ जूयागाम्मकरश्चास्मि स्त्रोतसाम  
जानहवी ॥ २८ ॥ सर्गनाम्पदिरुतश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ॥  
अध्यात्मविद्याविद्यानां वादः अवदतामहम् ॥ २९ ॥ अक्षराणां  
सकारास्मिदं दः सामासिकस्पच ॥ अहमेवाक्ष

राम

॥५३॥

यः कालोधाताहं विश्वतो मुखं ॥ ३० ॥ मृत्युः सर्वहरश्चाहमुक्तः  
वश्च भविष्यताम् ॥ कीर्तिः श्रीवीरिनारीणां स्मृतिर्मेधाधृतिः  
क्षमा ॥ ३१ ॥ वृहत्सामतथा साम्ना गायत्री छंदसाहमं ॥  
मासानामागन्नीर्षोहमृत्तानां कुसुमाकर ॥ ३२ ॥ घृतं छल  
यतामस्मि ते जस्ते जस्विनामहं ॥ जयोस्मि वयसा योस्मि स  
त्वं सत्ववतामहं ॥ ३३ ॥ वृहन्निनां वासुदेवोस्मि पाण्डवानां  
धनं जयः ॥ मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुग्रनाकावि ॥ ३४ ॥



भःजी ॥५४॥ ॐ हं उ हं म य ताम म स्मि नो ति र स्मि जि गी ष ताम् ॥ मो न वे  
 वा स्मि गु ह्या नो ज्ञा नं ज्ञा न व ताम हं ॥ ३८ ॥ ओ ष धी नां य म  
 आ स्मि धा तू ना म स्मि कां च न म् ॥ सर्वे वां तृ णा ज्ञा ती ना द  
 भो हं पा र उ नं द न ॥ ३९ ॥ य चा पि सर्व भू नां वी जं त द ह म  
 जु न ॥ न त द स्ति वि ना य त्पा न्म या भू तं च र च र म् ॥ ४० ॥  
 नां तो स्मि म म दिव्या नां वि भू ती ना म्प र त्त य ॥ ए ष त् द  
 श तः श्रो त्तो वि भू ते र्वि स्त रो म या ॥ ४१ ॥ य य द्वि भू ति म

राम  
॥५४॥

सत्त्वं श्रीमद्भिर्जितमेव वा ॥ तत्तदेवावगच्छत्वं मम तेजो  
 शसम्भवम् ॥ ४२ ॥ अथवावहुनैतेन किं ज्ञानेन तवार्जु  
 न ॥ विश्वम्पाहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् ॥ ४३ ॥  
 ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूक्तिसुब्रह्मविद्यायाः  
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगो नाम दश  
 मोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ मदनुग्रहाय पर  
 मं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितं ॥ यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहो मे विग



भः जी

॥५५॥

ति ४

लोमम ॥ १ ॥ भवाय्ययौहितानां श्रुतौ विस्तरशो मया ॥ त्वत्  
कमलपत्राक्षमाहात्म्यमपि वाचयाम् ॥ २ ॥ एवमेतद्य  
थात्वमात्मानं परमेश्वर ॥ इदमिच्छामि ते रूपमेश्वरं युक्त  
घोतम ॥ ३ ॥ मन्यसे यं तच्छक्यं मया इदमिति प्रभी ॥ योगे  
श्वरततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययम् ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवा  
च ॥ पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रानि ॥ नानावि  
धानि दिव्यानि नानावर्णानि कृतानि च ॥ ५ ॥ पश्यादित्थावसू

२३

राम

॥५५॥

नरुदाश्विनौ मरुतस्तथा ॥ वरुणदृष्टयूवाणि पश्याश्च  
पाणिभारत ॥ ६ ॥ रद्वैकस्थं जगत्कलं पश्याद्यसंचरारम् ॥ म  
मदेहं गुडाकेशां न्यदुदुमिच्छति ॥ ७ ॥ न तु मां वाक्यमेदे  
दुमनेनेव स्वचक्षुषा ॥ दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योग  
मेश्वरम् ॥ ८ ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्त्वा ततो राजन्महा  
योगेश्वरो हरिः ॥ दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमेश्वरम् ॥ ९ ॥  
॥ अनेकवक्त्रं नयनमनेकाक्षुतं दर्शनम् ॥ अनेकदिवा



भगि भरणं दिव्यानेकोद्यता सुधम् ॥ १० ॥ दिव्यमात्मांवरधरं दिव्य  
 ॥ ५ ॥ गंधानुलेपनम् ॥ सर्वाश्चर्यमयं देवमननं विश्वतो मुखम् ॥  
 ११ ॥ दिविसूर्यमहस्रस्य भवेद्युगम दुत्थिता ॥ यदि भासते  
 शीमासाक्षात् सत्तस्य महात्मन ॥ १२ ॥ तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं  
 अविभक्तमनेकधा ॥ अथ च देवदेव च पचारी रे पाण्डवस्त  
 दा ॥ १३ ॥ ततः सविस्मया विष्टो हृष्टो माधुर्न जय ॥ अगाम्य  
 सिरसा देवं कृतांजलि रभाषत ॥ १४ ॥ अर्जुन उवाच ॥ अथ

राम  
 ॥ ५ ॥

मिदेवांस्तव देव देहे सर्वास्तथाभूतविशेषसंघान् ॥ जहा  
 रामीचां कमलासनस्थमृषींश्च सर्वानुरगाश्च दिव्याम् ॥  
 ५ ॥ अनेकवाहुदरवक्त्रनेत्रं यद्यपि मित्वां सर्वतो न च रूप  
 म् ॥ नात्तन्नमध्यन्तपुनस्तवादिम्यत्र पामि विश्वेश्वर विरूप  
 म् ॥ १६ ॥ किरीटिनंगदिनं चक्रिणं च तेजोरशिं सर्वतो दीप्ति  
 मन्तम् ॥ पश्यामि त्वां उर्निरीक्ष्यं समन्ताद्दृष्ट्वा न लार्कघुतिम  
 प्रमेयम् ॥ १७ ॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य



भःगी

॥५७॥

परंनिधानम् ॥ त्वमवयवः शाश्वतधर्मगोप्तामनातनस्त्वयु  
रूषोमतोमे ॥ १८ ॥ अनादिमध्यांतमनंतवीर्यममंनवा  
हुंशशिसूर्यनेत्रम् ॥ यन्मामित्वांदीमहुताशवक्रंस्वते  
जसाविश्वमिदंनयनम् ॥ १९ ॥ यावापृथिव्योरिदमंतरं  
दिव्यामंत्वयैकेतदिशश्चसर्वाः ॥ दृष्ट्वाद्भुतंरूपमुगुंतवे  
दंलोकत्रयंप्रव्यधितंमहात्मनः ॥ २० ॥ अमीहित्वांसुरसं  
द्याकिशंतिकेचिद्गीताः प्रांजलयोगगृणन्ति ॥ स्वस्तीत्युक्ताम

राम

॥५७॥

हर्षिसिद्धसंधाः सुवंतित्वांकतिभिः पुष्कलाभिः ॥ २१ ॥ रु  
द्रादित्वावसवोयेचसाक्षाविश्वेश्विनोमरुतश्चोष्मपाश्च ॥ गं  
धर्वयक्षाः सुरसिद्धसंधावीक्ष्यन्तेत्वाविस्मिताश्चैवसर्वे ॥ २२  
॥ रूपमहत्तैवुरुवक्रनेत्रंमहावहुरुवाहुरुवाहम् ॥ वंद्यं  
रंवरुदंष्ट्राकरालंदृष्टालोकाः प्रव्यधितास्तथाहम् ॥ २३ ॥ न  
भंसृशन्दीप्तमनेकवर्णार्जुनानंदीप्तविशालनेत्रं ॥ द  
ष्ट्वाहित्वांप्रव्यधितानरात्मादृतिन्नविंदामिशमंचविस्त्रो



भःजी ॥२४॥ दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानलमग्नि  
 भानि ॥ दिशो तजानेनलभे च शर्म प्रसीदे देशजगन्निवा  
 स ॥२५॥ असी च त्वां हत राक्षसपुत्राः सर्वे महैवावनि  
 पाल संद्ये ॥ भीष्मो द्रोणः स तपुत्रस्तथा सौ सहस्रमदी  
 येरपि योधमुख्यैः ॥२६॥ वक्राशिते त्वरमाना विशांतिदं  
 द्रांकरालानि भयानकानि ॥ केचिद्विलयादशानांतरेषु  
 मंदं भूयंते दूर्गितैरुत्तमांगैः ॥२७॥ यदा नदीनान्वहवोऽत्र

राम  
 ॥५८॥

वेगाः समुद्रमेवाभिमुखाऽवन्ति ॥ तथा तवामीनरलोकः  
 वीरविशंतिवक्राण्यभिक्लिज्ज्वलन्ति ॥२८॥ यथा प्रदीप्तं ज्व  
 लन्तं यत्तंगा विशांतिनाशाय समुद्रवेगा ॥ तथैव नाशाय  
 विशांतिलोकास्तथापि वक्राणि समुद्रवेगाः ॥२९॥ तेलिह  
 संय समानः समंताल्लोकस्तमयां वदन्तैज्वलन्ति ॥ तेजोभिरा  
 पूर्य जगत्सयं भासस्तवोयाः प्रतपन्ति विलो ॥३०॥ आख्या  
 हि मे को भवादुय रूपो न मोक्षते देववरप्रसीदः ॥ विज्ञातु



भः गी  
॥ ५६ ॥

मिच्छामि भवंतमायं न हि प्रजानामितवप्रवृत्तिं ॥ ३१ ॥ श्रीभ  
गवानुवाच ॥ कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो लोकान्समा  
हर्तुमिह प्रवृत्तः ॥ अतः पितॄन्मम विष्णुं तिसर्वे वा स्थि  
ताः प्रत्यर्चयेद्युयोद्भाः ॥ ३२ ॥ तस्मात्त्वमुतिष्ठ यः शोभते भव  
जित्वा तान्नुभुक्स्व राज्ञं समृद्धं ॥ मयैवैतं निहताः पूर्वमे  
व तिमित्तमात्रं भवसव्यसाचिनः ॥ ३३ ॥ दोषांश्च भीष्मं च  
जयदथं च कर्णं तथा न्यूनमियोधवीरान् ॥ मया हता

राम  
॥ ५६ ॥

स्वजहिमान्मथि द्वायुद्धस्य जेता सिरसोऽयन्मां ॥ ३४ ॥ सं  
जय उवाच ॥ एतद्ब्रुत्वा बचनं के शवस्य कृतं जलिर्चेय  
मानः किरिटी ॥ नमस्कृता भूय एवाह कृष्णं स गद्गदभी  
तभीतः प्रणम्य ॥ ३५ ॥ अर्जुन उवाच ॥ स्थाने ह के श तव  
प्रकीर्त्या जगत्प्रहृष्यन् नुरज्यते व ॥ रक्षामि भूतानि हि  
शोऽवृत्तिं सर्वे नमस्सन्ति च सिद्धसंशयः ॥ ३६ ॥ कस्माच्च ते  
न न मे रमता तनारीयसे ब्रह्मणोऽप्यादिकर्त्रे ॥ अनन्तरं देवे



भः गी  
॥ १५ ॥

राजगन्निचामत्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत् ॥ ३० ॥ त्वमादिदे  
वः पुरुषः पुराणास्त्वमस्य विश्वस्य परत्रिधानम् ॥ वेता  
सिवेद्यं च परं च धाम त्वया तत् विश्वमनंतं रूपं ॥ ३१ ॥ वायुर्य  
मो ग्निर्वरुणाः शशांकप्रजापतिस्त्वं अपितामहश्च ॥ नमोनः  
मस्तेस्तसहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोऽपि नमोनमस्ते ॥ ३२ ॥ नम  
ः पुरस्तादथ दृष्टं तस्ते नमोस्तु ते सर्वत एव सर्व ॥ अनन्त  
वीर्यामितविक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषिततोमि सर्व ॥ ३३ ॥

राम  
॥ १५ ॥

सखेति मत्वा असमं य उक्तं हे कलहे यादव हे सखेति ॥  
अजानतामहिमानं न वेद मया प्रमादात् प्रणयेन वापि ॥  
४१ ॥ यच्चावहासार्थं मम कृतोमि विहारश्चाप्यासत भोजने  
षु ॥ एकोऽथ वाप्यच्युत तत्समक्षं तत्क्षामयेत्वा मम ह मम प्रमे  
यम् ॥ ४२ ॥ पितामिलोकस्य चराचरस्य त्वमस्य पूज्यश्च गुरुं  
र्गरीयाम् ॥ तत्त्वत्समोऽस्य भ्यधिकः कुतोऽन्योलोकत्रयेऽप्यप्र  
तिमप्रभावः ॥ ४३ ॥ तस्मात्प्रणम्य प्राणिधार्यकार्यं प्रसादये



भुः जी  
॥ ६५ ॥

त्वामहमीशमीशम् ॥ पितेव युत्र सखेव सखुः प्रियः प्रि  
यायार्हसि देवसो दुं ॥ ४४ ॥ अहं हृष्टपूर्वं हृष्टितोस्मि हृष्टा  
भयेन च प्रव्यथितं मनो मे ॥ तदेव मे दर्शय देवरूपं प्र  
सीद देवेनाजगन्निवास ॥ ४५ ॥ किरीटिनंगदिनं चक्रं ह  
स्तमिच्छामि त्वां द्रुमहंतथैव ॥ तेनैव रूपेणाचतुर्भु  
जेन सह सदा हो भव विमूर्ते ॥ ४६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥  
मया प्रसेनेन तवाजुने दं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात्

राम  
॥ ६५ ॥

॥ तेजोमयं विश्वमनंतमाश्रयमेतदत्येन न हृष्टपूर्वं ॥  
४७ ॥ तेनैव दयज्ञाध्वयनेन दानेन च क्रियाभिर्नतयो भिरु  
थैः ॥ एवं रूपः शक्य अहं नृलोके द्रष्टुं त्वदत्येन कुरु प्र  
वीर ॥ ४८ ॥ मानेव यथा माच विमूढभावो हृष्टा रूपं चोरमी  
दृष्टमेदं ॥ व्यथेत भीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूप  
मिदं प्रदर्शये ॥ ४९ ॥ संजय उवाच ॥ इत्यर्जुनं वासुदेव  
स्तथोत्कास्वकं रूपं दर्शयामास भूयः ॥ आश्वासयामास



भः जी  
॥ ६९ ॥

सचभीतमेनं भूत्वा पुनः सोम्य वधुर्महात्मा ॥ ५० ॥ अर्जु  
न उवाच ॥ दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं तव सोम्य जनाद न ॥ इदं  
नीमस्मि संवृत्तः सचेताः प्रकृतिंगतः ॥ श्रीभगवानुवा  
च ॥ सुदुर्दृशमिदं रूपं दृष्ट्वा न सिध्यन्मम देवा अप्य  
स्वरूपस्य नित्यं दृष्ट्वा निकांक्षिणः ॥ ५१ ॥ नाहं वेदेन त  
पमानदानेन न च ज्ञेया ॥ शक्य एव विधोऽद्भुतं दृष्ट्वा  
न सिमां यथा ॥ ५२ ॥ भक्त्या त्वेन न्यया शक्य अहमेवं वि

राम  
॥ ६९ ॥

धोर्जुन ॥ नातुं दृष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥ ५४ ॥ म  
कर्मकृतमत्परमो मद्भक्तः संगवर्जितः ॥ निर्वैरः सर्वभू  
तेषु यः समासेति याग उवाच ॥ ५५ ॥ ॥ इति श्रीभगव  
द्गीतासूय निषत्तु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृ  
ष्णार्जुनसंवादे विश्वरूपदर्शनो नामैकादशोऽध्या  
यः ॥ ११ ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ एवं स तत युक्ता ये भ  
क्तास्त्वायं पुरुषासते ॥ ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के यो



भःजी गविनेमाः॥१॥ श्री भगवानुवाच ॥ मय्यावेक्ष्य मर  
 नो ये मां नित्ययुक्त उपासते ॥ श्रद्धया परयो ये तांस्तमे  
 युक्ततमामताः ॥२॥ ये त्वक्षरमनिर्द्वयमव्यक्तं पर्युपास  
 ते ॥ सर्वत्र गमयित्व च कूटस्थमचलं कवं ॥३॥ सन्निय  
 म्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः ॥ ते प्राप्नुवन्ति मामेव स  
 र्वभूतहिते रताः ॥४॥ क्लेशो धिक्तरस्तेषामव्यक्तासक्त  
 चे तसां ॥ अव्यक्ता हि गतिदुःखदेहवद्भिरवाप्यते ॥५॥

राम  
 ॥६३॥

॥ ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि सत्पश्यन् मत्पराः ॥ अतये नैव  
 योगेन मां ध्यायन्त उपासते ॥६॥ तेषामहं समुद्धर्ता मृत्यु  
 संसारसागरात् ॥ भवामि न चिरात्पार्थ मय्यावेशितचे  
 तसां ॥७॥ मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय ॥  
 निवशिष्यसि मय्येव शत उद्धन संशयः ॥८॥ अथ चित्तं  
 समाधातुं न शक्यो धि मयि स्थिरं ॥ अभ्यासयोगेन ततो  
 मिच्छाप्तुं धनं जय ॥९॥ अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मय



भःगी  
॥६४॥

रमोभव ॥ महर्थमपिकर्माणि कुर्वन्निद्विमवाप्यसि ॥ १० ॥  
अथैतदप्यत्राक्रोषिकर्तुमयोगमाधितः ॥ सर्वकर्मफल  
त्यागंततः कुरुयतात्मवान् ॥ ११ ॥ श्रेयोहि ज्ञानमभ्यासाद्वा  
नाध्यानं विशिष्यते ॥ ध्यानात्कर्मफलत्यागस्यागात् शान्ति  
निरंतरं ॥ १२ ॥ अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुणा एव च ॥ नि  
र्ममो निरहंकारः समदुःख सुखक्षणी ॥ १३ ॥ संतुष्टः सत  
तं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः ॥ मय्यर्पितमनो बुद्धि यो म

राम  
॥६४॥

न्नक्तः समेप्रियः ॥ १४ ॥ यस्मान्नो द्विजते लोको लोकान्नो ह  
द्विजते च यः ॥ हर्षमर्षभयादौ गैर्मुक्तो यः स च मे प्रिय  
ः ॥ १५ ॥ अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः ॥ सर्वा  
रंभयरित्यागी यो मन्नक्तः समेप्रियः ॥ १६ ॥ यो न हृष्यति  
न द्वेष्टि न शोचति न कांक्षति ॥ शुभाशुभयरित्यागी भ  
क्तिमान् यः समेप्रियः ॥ १७ ॥ समं शत्रौ च मित्रे च तथा  
मानापमानयोः ॥ शीतोष्ण सुखदुःखेषु समः संगवि



भःगी

॥६५॥

वर्जितः॥१८॥ तुल्यनिंदास्तुतिमौनीसंतुष्टोयेनकेनचिः  
त॥ अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मेघियोनरः॥१९॥  
येतुधर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पश्युपासते॥ अद्भुतानां  
मत्परमाभक्तास्तेतीव्रमेघियाः॥२०॥ ॥इति श्रीभ  
गवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्ण  
जुनसंवादे भक्तियोगो नाम द्वादशोऽध्यायः॥१२॥ ॥  
अर्जुन उवाच॥ प्रकृतिपुरुषं चैव क्षेत्रक्षेत्रज्ञमेव च

राम

॥६५॥

॥एतद्वदितुमिच्छामि ज्ञानं ज्ञेयं च केन वा॥१॥ श्रीभग  
वानुवाच॥ इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते  
॥एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञमिति तद्विदः॥२॥ क्षेत्र  
ज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञ  
योर्ज्ञानं यन्न ज्ञानं मतं मम॥३॥ तत्क्षेत्रं यच्च यादृकं  
यद्विकारीयं तत्तथा यत्॥ स च यो यत्प्रभावश्च तत्समा  
सेतमेश्वरक॥४॥ ऋषिभिर्वदुधागीतं हृदोभिर्विवि



भःगी

॥६६॥

धैःपृथक्॥ ब्रह्मसूत्रपदैश्वैवहेतुमद्भिर्विनिश्चितैः॥  
५॥ महाभूतान्महंकारेवुद्धिरव्यक्तमेवच॥ इन्द्रियाणि  
द्वौकंचपंचचेन्द्रियगोचराः॥६॥ इच्छाद्वेषःसुखदुःखं  
संघातश्चेतनाधृतिः॥ एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदा  
हृतं॥७॥ अमानित्वमहंभित्त्वमहिंसासांतिरार्जवं॥ आ  
चार्योपासनंशौचंस्वैर्यमात्मविनियुहः॥८॥ इन्द्रिया  
र्थेषुवैराग्यमनहंकारएवच॥ जन्ममृत्युजरायाधि

राम

॥६६॥

दुःखदोषानुद्वर्तनं॥९॥ असक्तिरनभिष्टंगः पुत्रदार  
गृहादिषु॥ नित्यंचसमचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु  
॥१०॥ मयिवानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी॥ विवि  
क्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि॥११॥ अध्यात्मज्ञाननि  
मित्तत्वंतत्त्वज्ञानार्थद्वर्तनं॥ एतज्ज्ञानमिति श्रोक्तमज्ञानं  
पदतो न्यथा॥१२॥ ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामियद्ज्ञात्वामृतम  
श्नुते॥ अनादिमत्परं ब्रह्मन सत्तन्मासुच्यते॥१३॥ सर्व



भःजी

॥ ६७ ॥

तः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखं ॥ सर्वतः श्रुतिमन्त्रो  
के सर्वमाहृत्य तिष्ठति ॥ १४ ॥ सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रि  
यविवर्जितं ॥ असक्तं सर्वभूतैव निर्गुणं गुणभोक्तृत्वं ॥  
१५ ॥ वहिरंतश्च भूतानामचरंचरमेव च ॥ सूक्ष्मत्वात्तद  
विज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत् ॥ १६ ॥ अविभक्तं च भूतेषु  
विभक्तमिव च स्थितं ॥ भूतभर्तृत्वं तद्देयं गमिष्युः प्रभ  
विष्युः च ॥ १७ ॥ ज्योतिषां मयित ज्योतिस्तमसः परमुः

राम

॥ ६७ ॥

च्यते ॥ ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञातंगम्यं हृदिसर्वस्य विद्वितं ॥ १८ ॥  
इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः ॥ मद्भक्तस्य  
तद्विज्ञाय मद्भावायोपययते ॥ १९ ॥ प्रकृतिं पुरुषं चै  
व विध्यनादीदृशं भावयि ॥ विकाराश्च गुणांश्चैव विधि  
प्रकृति संभवान् ॥ २० ॥ कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृ  
तिरुच्यते ॥ पुरुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते  
॥ २१ ॥ पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते प्रकृतिजान् गुणान् ॥ का



भःभी रंरागुणसंगोस्पमदसद्योनिजन्मसु ॥२२॥ उपद्रष्टानुमंता  
 ॥६८॥ चभर्ताभोक्तामहेश्वरः ॥ परमात्मेतिचाप्युक्तोदेहेस्मिपुरु  
 षःधरः ॥२३॥ य एवंवेत्तिपुरुषंप्रकृतिचंगुणैः सह ॥ सर्व  
 थावर्तमानोपिनसभूयोभिजायते ॥२४॥ ध्यानेनात्मनिप्रशं  
 तिकेचिदात्मानमात्मना ॥ अन्येसांख्येनयोगेनकर्मयोगेन  
 चापरे ॥२५॥ अन्येत्वेवमजानंतः श्रुत्वान्येभ्युत्थासते ॥ ते  
 पिचातितरंत्येवमृत्युंश्रुतिपरायणाः ॥२६॥ यावत्संजाय

राम

॥६८॥

तेकिचित्सत्त्वंस्यावरजंगमं ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगातद्विद्धि  
 चरतर्जभ ॥२७॥ समंसर्वेषुभूतेषुतिसुतंपरमेश्वरं ॥  
 विनश्यत्स्वविनश्यंतंयः पश्यतिसपश्यति ॥२८॥ समंय  
 ष्यन्हिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरं ॥ नहिनस्यात्मनात्मा  
 नंततोयातिपरांगतिं ॥२९॥ अक्त्येवचकर्माणिक्नीय  
 माणानिसर्वशः ॥ यः पश्यतितथात्मानमकर्तारंसप  
 श्यति ॥३०॥ पदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति ॥ त



भः गी त एव च विस्तारं ब्रह्मसंयच्छते तदा ॥३१॥ अनादित्वान्निर्गु  
 ॥६६॥ रात्वात्परमात्मायमव्ययः ॥ शरीरस्थोऽपि कौन्तेय न करोति  
 न लिप्यते ॥३२॥ यथा सर्वगतं सौहृदादाकाशं नोपलिप्यते ॥  
 सर्वत्रावस्थितो देहस्तथा आत्मानोपलिप्यते ॥३३॥ यथा अका  
 शस्य तेजः कृत्स्नं लोकमिमं रविः ॥ क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नप्रः राम  
 कान्नायति भारत ॥३४॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरं ज्ञानं चक्षु ॥६६॥  
 षा ॥ भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्वांति ते परं ॥३५॥ ॥

इति श्रीभगवद्गीतासूयनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशा  
 स्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोगो नाम त्रयोदशो  
 ध्यायः ॥१३॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ परं भूयः प्रव  
 क्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमं ॥ यद्वात्मानुनयः सर्वेषां सि  
 द्विमितो गताः ॥१॥ इदं ज्ञानमुवाश्रित्य मम साधर्म्यमाग  
 ताः ॥ सर्गेऽपि नो यज्जायंते प्रलये न व्यथंति च ॥२॥ मम यो  
 निर्महद्ब्रह्म तस्मिन्ना र्भदधाम्यहं ॥ संभवः सर्वभूतानां



भःगी ततोभवतिभारत॥३॥सर्वयोनिषुकोत्तेयमूर्तयःसंभवन्ति  
 ॥६०॥ याः॥तासांब्रह्ममहद्योनिरहंवीजप्रदःपिता॥४॥सत्त्वरजः  
 स्रमदतिगुणाःप्रकृतिसंभवाः॥निवध्रंतिमहावाहोदे  
 हेदेहिनामव्ययं॥५॥नत्रसत्त्वंनिर्मलत्वात्प्रकाशकम  
 नामयं॥सुखसंगेनवध्रातिज्ञानसंज्ञेनचानद्य॥६॥र  
 जोरागात्मकंविद्विद्वत्संगसमुद्भवं॥तन्निवध्राति  
 कोनयकर्मसंगेनदेहिनां॥७॥तमस्त्वज्ञानजंविद्वि

राम

॥७०॥

मोहनंसर्वदेहिनां॥प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निवध्रा  
 तिभारत॥८॥सत्त्वंसुखेसंजयतिरजःकर्मणिभारत  
 ॥ज्ञानमाहृत्यतुतमःप्रमादेसंजयत्युत॥९॥रजस्तम  
 आभिभूयसत्त्वंभवतिभारत॥रजःसत्त्वंतमश्चेवत  
 भसत्त्वरजस्तथा॥१०॥सर्वदारेषुदेहेस्मिन्प्रकाशात्  
 यजायते॥ज्ञानंयदातदाविद्याद्विद्वद्वंसत्त्वमित्युत॥  
 ११॥लोभःप्रभृतिरारंभःकर्मणामनामःस्पृहा॥रजस्ये



भःगी

॥७१॥

तानि जायंते विवृद्धे भरतर्षभ ॥१२॥ अथ काशी प्रवृत्ति  
अथ मादो मोह एव च ॥ तमस्पतानि जायंते विवृद्धे कुरु  
नंदन ॥१३॥ यदा सत्वे अट्टे तु प्रलयं यांति देहभृत् ॥ त  
दो नमविदो लोकानमलान्यतिपद्यते ॥१४॥ रजसि प्रल  
यंगत्वा कर्मसंगिषु जायते ॥ तथा प्रलीनस्तमसि मूढ  
योनिषु जायते ॥१५॥ कर्मणः सुकृतस्पाहुः सात्विकं नि  
र्मलं फलं ॥ रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलं ॥१६॥

राम

॥७१॥

॥ सत्वात्संजायंते ज्ञानं रजसो लोभ एव च ॥ अमादमो होत  
मसो भवता ज्ञानमेव च ॥१७॥ दुर्द्धगं छंति सत्त्वस्या मध्य  
तिष्ठंति राजसाः ॥ जघन्यगुणान्तिस्था अधोगच्छंति ता  
मसाः ॥१८॥ तान्यंगुणोभ्यः कर्तारं यदा दृष्टानुभूयति ॥  
गुणोभ्यश्च परं वेत्ति मन्नावं सोधि गच्छति ॥१९॥ गुणाने  
तानतीत्यत्री देही देहसमुद्भवान् ॥ जन्ममृत्युजरादुः  
खेर्विमुक्तौ मृतमश्वरे ॥२०॥ अर्जुन वा उच ॥ कैलिङ्गे



भःगी

॥७२॥

स्त्रीगुणानेतानतीतोभवतिप्रभो॥किमाचारःकथंचै  
तांस्त्रीगुणानतिवर्तते॥२१॥श्रीभगवानुवाच॥प्रक  
शंचप्रवृत्तिंचमोहमेवचयाण्डव॥नद्वेष्टिसंप्रवृत्ताः  
निनविहृत्तानिकांक्षति॥२२॥उदासीनवदासीनोगु  
णैर्येनविचाल्यते॥गुणावर्ततइत्येवंयोवतिष्ठति  
नेङ्गते॥२३॥समदुःखसुखःस्वस्थःसमलोह्यश्म  
कांचनः॥तुल्यप्रियाप्रियोधीरक्कल्पनिदात्मसंस्त

राम

॥७२॥

मिः॥२४॥मानापमानयोक्कल्पकलोमित्रारिषक्षयोः  
॥सर्वारंभयरित्यागीगुणातीतःसुच्यते॥२५॥माचयो  
व्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते॥सगुणान्समतीत्ये  
तान्वह्मभूयायकल्पते॥२६॥ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहम  
सृतस्याव्ययस्यच॥शाश्वतस्यचधर्मस्यसुखस्यैकां  
तिकस्यच॥२७॥इतिश्रीभगवद्गीतासूयमिः  
षत्सुब्रह्मविशयांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवा



न गी देगुणत्रय विभागयोगो नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥  
 ॥७३॥ ॥१४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दुर्द्धमूलः मधः शाल-  
 खमश्च त्वं प्राहुरव्ययं ॥ छंदोऽसि स्यैष पुरुषो नियतं  
 वेदसवेदवित् ॥ १ ॥ अधश्चोद्धं प्रसृतास्तस्य चारवा  
 गुणप्रवृद्धा विषयप्रवाला अधश्चमूलात्यनुसंतः  
 तानिकमनुवंधी निमनुष्यलोके ॥ २ ॥ नरूपमस्येहत  
 धोयलभ्यते नातो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा ॥ अश्च त्व

राम

॥७३॥

मेतंसु विरूढमूलमसंगनास्त्रेण दृढेन छित्वा ॥ ३ ॥  
 ततः पदं तत्परिमाणं तव्यं यस्मिन्नाताननिवर्तन्ति भू-  
 यः ॥ तमेव चाद्यं पुष्पं रुद्रप्रयोज्यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पु-  
 राणी ॥ ४ ॥ निर्मातमोहाजितसंगदोषा अध्यात्मनित्या  
 विनिवृत्तकामाः ॥ दृष्ट्वैर्विमुक्ता सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छन्त्य  
 मूढाः पदमव्ययं ततः ॥ ५ ॥ न तज्ज्ञास्यते सूर्यो न वा वा-  
 को न यावकः ॥ य इत्थाननिवर्तने तद्वा मपरमं मम



भःगी  
॥७४॥

॥६॥ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः ॥ मनः स्रष्टा  
नीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥७॥शरीरं यदवाप्नो-  
तियच्चाप्युक्तामतीश्वरः ॥ गृहीत्वैतानि संयारि वायुर्ग-  
धातिवाशयात् ॥८॥श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राण-  
मेव च ॥ अधिष्टाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥९॥  
उक्तामंतं स्थितं वापि भुंजानं वा गुणान्वितं ॥ विमूढा-  
नानुपश्यन्ति यश्च ज्ञानचक्षुषः ॥१०॥यततो योगि

राम  
॥७४॥

नश्चैनं पश्यत्यात्मन्यवस्थितं ॥ यतंतो पश्यतात्मनो नै-  
नं पश्यन्त्यचेतसः ॥११॥यदादित्यगतं तेजो जगद्भ्रामय-  
ते खिलं ॥ यच्चन्द्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्मि मामकम् ॥  
१२॥गामा विष्णुश्च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ॥ युधाः  
मिथो धीमधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥१३॥अहं वैश्वा-  
नरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ॥ प्राणायानसमायुक्तः  
पचाम्यन्नं चतुर्विधं ॥१४॥सर्वस्पृहा हं हृदि सन्निविष्टो



भ. गी  
॥७५॥

मन्त्रः स्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ॥ वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो  
वेदांतकृद्देवदेव चाहं ॥ ५ ॥ दाविमौ पुरुषौ लोके क्ष  
रश्चाक्षर एव च ॥ क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थो क्षर उ  
च्यते ॥ ६ ॥ उत्तमः पुरुषस्त्वयः परमात्मसुदाहतः ॥ यो  
लोकत्रयमाविश्य विभर्त्य य ईश्वरः ॥ ७ ॥ यस्मात्क्ष  
रमतीतो ह स क्षरादपि चोत्तमः ॥ अतोऽस्मि लोके वेदे च  
अथितः पुरुषोत्तमः ॥ ८ ॥ यो मामेव मसंमूढा जानाति

राम  
॥७५॥

पुरुषोत्तमं ॥ स सर्वविघ्नजतिमां सर्वभावेन भारत ॥ ९ ॥  
इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मया नद्य ॥ एतदुधाबुद्धिः  
मान्स्यात्कृतकस्य च भारत ॥ १० ॥ ॥ इति श्रीभगवद्गी  
तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन  
संदेशे पुरुषोत्तमयोगो नाम पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥  
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयो  
गव्यवस्थितिः ॥ दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्ज



भ.गी वं॥१॥ अहंसा सत्यमक्रोधस्पागः शांतिरयैश्वर्यं॥ दयाभूः  
 ॥७६॥ तेष्वलोलुत्वमार्दवं ह्रीरचापलं॥२॥ तेजः क्षमाधृतिः शौ-  
 चमद्रोहोतातिमानिता॥ भवन्ति संपदं देवीमभिजातस्य  
 भारत॥३॥ दंभोदयोर्भिमानश्चक्रोधः पारुष्यमेव च॥ अ-  
 ज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम्॥४॥ देविसंपद्विमो-  
 क्षार्थनिबंधायासुरीमता॥ मासुचः संपदं देदीमभिजातो  
 सिपाण्डव॥५॥ दौभूतसर्गो लोकेस्मिन्देव आसुरस्य वच॥

॥म  
 ॥७६॥

देवो विस्तरसः प्रोक्तः आसुरं पार्थमेश्वरम्॥६॥ अहंति च  
 निहंति च जनान विदुरासुराः॥ न शौचं नापि चाचारो न स-  
 त्यं ते शुविद्यते॥७॥ असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्व-  
 रं॥ अपरस्परसंभूतं किमत्यक्तमहेतुकं॥८॥ एतां दृष्टि-  
 मवदुभयनृणां तानोत्पुद्गयः॥ अभवंत्युग्रकर्माः क्षया-  
 यजगतीहिताः॥९॥ काममाश्रित्य दुःपूरं दंभमानमदावि-  
 ताः॥ मोहाकूहीत्यासज्जहान्यवर्तन्ते शुचिब्रता॥१०॥ चिं



भःगी तामपरिमेयांच अलयात्तामुपाश्रिताः॥१॥ कामोषभोग  
 ॥७७॥ रमाएतावदिति निश्चिताः॥११॥ आशायात्रात्रातैर्वद्वाः  
 कामक्रोधपरायणाः॥ इहंते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसि  
 चयान्॥१२॥ इदमद्यमयालक्ष्मिदं प्राप्ते मनोरथं॥ इद  
 मस्तीदमयि मे भविष्यत्यपुनर्द्वनं॥१३॥ असौ मया हतः  
 शत्रुहनिष्ये चापरानयि॥ इच्छेहमहं भोगी सिद्धो हं व  
 लवान् सुखी॥१४॥ आद्यो भिजनवानस्मिको नोस्ति सदृशो

राम

॥७७॥

मया॥ यक्षेदास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः॥१५॥  
 अनेकचित्रविभ्रातां मोहजालसमाहताः॥ अशक्ताः कामभो  
 गेषु पतन्ति नरके शुचौ॥१६॥ आत्मसंभावितास्तवाधनमा  
 नमदान्विताः॥ यजंते तामयज्ञे स्नेहं भेनाविधिपूर्वकं॥१७॥  
 ॥ अहंकारं वलंदर्प्य कामं क्रोधं च संश्रिताः॥ मामात्मपरदे  
 हेषु अद्विषन्तो भ्यसूयकाः॥१८॥ तानहृदियतः कुरान्संसा  
 रेषु न राधमात्॥ क्षयाम्पजस्रमशुभानासुरीस्तेवयोनि



भः जी

॥७८॥

धु॥१८॥आसुरीं यो निमायन्नामूढाजन्मनिजन्मनि॥मा  
मप्राप्यैव कौन्तेय ततो यांस्तथमांगतिं॥२०॥त्रिविधं नर  
कस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः॥कामः क्रोधस्तथा लोभस्त  
स्मादेतन्नयं त्यजेत्॥२१॥एतैर्विमुक्तः कौन्तेय तमो द्वारै  
स्त्रिभिर्नरः॥आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परांगतिं॥  
२२॥यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः॥न स सि  
द्धिमवाप्नोति न सुखं न परांगतिं॥२३॥तस्माच्छास्त्रं प्र

राम

॥७८॥

माणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ॥ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं क  
र्म कर्तुमिहार्हसि॥२४॥॥इति श्रीभगवद्गीतास्य  
निष्ठसुब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवा  
दे देवासुरसंघत्तियोगो नाम षोडशोऽध्यायः॥१६॥  
॥॥अर्जुन उवाच॥ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य यजन्ते  
अद्वयान्विताः॥तेषां निश्चातुका क्लृप्तमत्वं माहोरजस्त  
म॥१॥श्रीभगवानुवाच॥त्रिविधा भवति श्रद्धाः



नः जी देहिनां सास्वभावजा ॥ सात्विकी राजसी चैव तामसी चेति तां ॥  
 ॥७८॥ शृणु ॥ २ ॥ सत्त्वात्तूरूपा सर्वस्य अद्वा भवति भारत ॥ अद्वा  
 मयो यं पुरुषो यो यच्छुद्धस एव सः ॥ ३ ॥ यजन्ते सात्विका दे  
 वान् यक्षरक्षांसि राजसाः ॥ अेतान्भूतगणांश्चामेयजन्ते  
 तामसा जनाः ॥ ४ ॥ अशास्त्रविहितं द्यौरंत्यं ते ये तपो ज  
 नाः ॥ इमा हंकारसंयुक्ताः कामरागवल्गान्विताः ॥ ५ ॥ कर्ष  
 यंतः शरीरस्थंभूतग्राममचेतसः ॥ मां चैवांतः शरीर

राम  
 ॥७८॥

स्थंतान् विद्यासुरनिश्चयान् ॥ ६ ॥ आहारस्त्वयि सर्वस्य ॥  
 त्रिविधो भवति प्रियः ॥ यजस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिः  
 मं शृणु ॥ ७ ॥ आयुः सत्त्ववल्गारोग्यसुखव्रीतिविवर्द्धना  
 ॥ रस्याः सिग्धाः स्थिरा हृद्या आहारः सात्विक प्रियाः ॥ ८ ॥  
 कदम्ललवणात्पुष्पतीक्ष्णारुक्षविदाहिनः ॥ आहाररा  
 जसस्पेशादुःखशोकामयः प्रदाः ॥ ९ ॥ यातयामंगतरस  
 पूतिष्युषितं च यत् ॥ उद्धिष्टमपि चासेधं भोजनं ता



भः जी  
॥८०॥

मसप्रियं ॥१०॥ अफलाकाक्षिभिर्मयोजोविधिदृष्टोयदूयते  
॥यस्यमेवेतिमनःसमाधायमसात्विकः॥११॥ अभि  
संधायतुफलदंभार्थमितिचेवयत् ॥१२॥ दूयतेभरतश्रे  
ष्ठतंयज्ञंविद्विराजसं॥१३॥ विधिहीनमसृष्टान्नंमं  
त्रहीनमदक्षिणं॥ अद्राविरहितंयज्ञतामसंपरिच  
क्ष्यते॥१४॥ देवदिनगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवं॥ ब्रह्म  
चर्यमहिंसाचणारीरंतयउच्यते॥१५॥ मनःअसादरं

राम

॥८०॥

सौम्यत्वंमौनमात्मविनिग्रहः॥ भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो  
मानसउच्यते॥१५॥ अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितं  
चयत् ॥१६॥ स्वाध्यायाभ्यसनंचैवअभ्यसतमउच्यते॥१७॥ अ  
द्रयापरयातप्तंतयस्तत्रिविधंतरैः॥ अफलाकाक्षिभि  
मुक्तैःसात्विकंपरिचक्षते॥१८॥ सत्कारमानयूजार्थंत  
योदंभेनचेववत् ॥१९॥ क्रियतेतदिहश्रोत्रंरजसंचलः  
सक्रवं॥२०॥ मूढयाहेरात्मनोयत्पीडयाक्रियतेतयः



भः जी

॥८१॥

॥ परस्पोत्सादनार्थं वा तन्नामसमुदाहृतं ॥१८॥ दात  
अभितियदानं दीयते नुपकारिणे ॥ देवो काले च पात्रे  
चतदानं सात्त्विकं स्मृतं ॥२०॥ यत्तत्प्रत्युपकारार्थं फ  
लमुद्दिश्य वा पुनः ॥ दीयते च परिक्रियं तद्वाजसमु  
दाहृतम् ॥२१॥ अदेसकाले यदानमपात्रेभ्यश्च दीयते  
॥ असक्तं तन्ममज्ञातं तन्नामसमुदाहृतम् ॥२२॥ डोतस  
दिश्य यज्ञाश्च विहिताः पुरा ॥ तस्मादोमित्युदाहृत्य मज्ज

राम

॥८१॥

दानतपः क्रियाः ॥ अवर्तते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवा  
दिनाम् ॥२४॥ तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपः क्रियाः ॥  
दानक्रियाश्च विविधाः क्रियन्ते मोक्षकांक्षिभिः ॥२५॥ सद्भा  
वे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते ॥ अशस्ते कर्मणि तथा  
सद्बुद्धः पार्थयुज्यते ॥२६॥ यज्ञेतपसि दाने च स्थिति स  
दिति चोच्यते ॥ कर्मचैव तदर्थं यंसदित्येवाभिधीयते ॥  
॥२७॥ अथ द्रव्याहुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत् ॥ असदि



भःगी  
॥८२॥

सुच्यते पार्थ न च तत्त्रेतेनादह ॥२८॥ ॥ इति श्रीभगव  
वद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्ण  
जुनसं देविगुणविभागयोगे नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥  
१७॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संन्यासस्य महाबाहो तत्त्वमि  
च्छामि वेदितुम् ॥ त्यागस्य च हृषीकेशायुधकेशिनि मूढ  
नः ॥ १॥ श्रीभगवानुवाच ॥ काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं  
कवयो विदुः ॥ सर्वकर्मफलत्यागं प्राहुस्त्यागविचक्षणा

राम  
॥८२॥

॥२॥ त्याज्यं दोषवदित्येके कर्मप्राहुर्मनीषिणाः ॥ यज्ञदा  
नतपः कर्मन त्याज्यमिति चापरैः ॥ ३॥ निश्चयं शृणु मे त  
न्न त्यागे भरत सन्तम ॥ त्यागो हि पुंरुष व्याघ्रविधिः सं  
प्रकीर्तितः ॥ ४॥ यज्ञदानतपः कर्मन त्याज्यं कार्यमेव तत्  
॥ यज्ञोदानं तपश्चैव यावन्नानिमनीषिणाम् ॥ ५॥ एता  
न्मपितु कर्माणि संगंस्तत्काफलानि च ॥ कर्त्तव्यानीति मे  
पार्थ निश्चयं मतमुत्तमं ॥ ६॥ नियतस्य तु संन्यासः कर्म



भःगी

॥८३॥

लोभोपययते॥ मोहान्नस्य परित्यागस्तमसः परिकीर्तिः  
तः॥७॥ दुःस्वमित्येव यत्कर्मकायक्लेशभयात्पजेत्॥ स  
कृत्वा राजसंत्यागं नैव त्यागफलं लभेत्॥८॥ कार्यमित्येव  
यत्कर्म नियतं कुरुतेर्जुन॥ संगं त्यक्त्वा फलं चैव स त्यागः  
सात्त्विको मतः॥९॥ न दंष्ट्रकुशलं कर्म कुशलेनानुयज्य  
ते॥ त्यागी सत्त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः॥१०॥ न हि  
देहभृता वा कां त्यक्तुं कर्मण्यवोषतः॥ यस्तु कर्मफलं त्यागी

राम

॥८३॥

सत्यागीत्यभिधीयते॥११॥ अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं क  
र्मणः फलम्॥ भवत्यत्यागिनां प्रेत्य न तु सन्मासिनां कचि  
त्॥१२॥ पंचैतानि महाबाहो कारणानि निबोध मे॥ सांख्ये  
कृतांतैः शोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम्॥१३॥ अधिष्ठानं  
तथा कर्ता करणं च पृथक् विधम्॥ विविधाश्च पृथक्  
वैशादेव चैवात्रयं च मम्॥१४॥ शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म  
शरभते नरः॥ न्यायं वा विपरीतं वा यंचैते तस्य हेतवः॥१५॥



भःगी

॥८४॥

तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः ॥ पश्यत्यक्ततु  
द्वित्वान्न स पश्यति दुर्मतिः ॥ १६ ॥ यस्य नाहं कर्तो भावो न  
द्विर्यस्य न लिप्यते ॥ हत्वापि स इमां लोकान् न हंति न निव  
ध्यते ॥ १७ ॥ ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञाता त्रिविधा कर्मचोदता ॥ कर  
णं कर्म कर्त्तृति त्रिविधः कर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥ ज्ञानं कर्म च क  
र्त्ता च त्रिधैव गुणभेदतः ॥ शोच्यते गुणसंख्यानं यथा व  
च्छृणुतां न्यपि ॥ १९ ॥ सर्वभूतेषु येनैकं भावमव्ययमी

राम

॥८४॥

क्षते ॥ अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विधिसात्विकं ॥ २० ॥  
पृथक्तेन तु यज्ज्ञानं नाना भावान् पृथग्विधान् ॥ वेत्ति  
सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्विराजसं ॥ २१ ॥ यत्तु कृत्स्नव  
देकस्मिन्कार्ये सक्रमहेतुकं ॥ अतत्त्वार्थवदल्पं च त  
नाम समुदाहृतं ॥ २२ ॥ नियतं संगरहितमरागद्वेषः  
यतः कृतं ॥ अफलप्रेषु नाकर्म यत्तत्सात्विकमुच्यते ॥  
२३ ॥ यत्तु कामेषु नाकर्म साहंकारेण वा युतः ॥ क्रियते



न.जी

॥ ८५ ॥

वहुलायासंतदाजसमुदाहृतं ॥ २४ ॥ अनुबंधक्षयं हि  
सामनवेष्यचयोरुषं ॥ मोहादारभ्यते कर्मतन्तामसमु  
दाहृतं ॥ २५ ॥ मुक्तसंगोनहंवादी हृत्युत्साहसमन्वितः ॥  
सिद्धसिद्धो निर्विकारः कर्ता सात्त्विक उच्यते ॥ २६ ॥ रगी  
कर्मफलप्रेषु लुब्धो हिंसात्मको भुवि ॥ हर्षशोका न्वित  
ः कर्तारजसः परिकीर्तितः ॥ २७ ॥ अयुक्तः प्राक्तनस्तवः  
शठश्च कृतिकोलजः ॥ विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता ताम

राम

॥ ८५ ॥

स उच्यते ॥ २८ ॥ बुद्धेर्भेदं दृष्टे तेष्वेव गुणतस्त्रिविधं शृणु ॥ श्री  
चमारांमवोषेण पृथक्त्वेन धर्मजय ॥ २९ ॥ अहंति च नि  
हंति च कार्यकार्यभयाभये ॥ बंधमोक्षं च यावेति बुद्धिः सा  
यार्थसात्त्विकी ॥ ३० ॥ यथा धर्ममधर्मं च कार्यवा कार्यमेव च ॥  
अधर्मधर्ममिति या मन्यते तमसा हृतो ॥ अथ वा दृष्टजाना  
ति बुद्धिः सा यार्थराजसी ॥ ३१ ॥ अधर्मधर्ममिति या मन्यते त  
मसा हृतो ॥ सर्वार्थान्विपरीतोश्च बुद्धिः सा यार्थतामसी ॥ ३२ ॥



भःगी  
॥८६॥

धृत्याययाधारयतेमनःशरीरेन्द्रियःक्रियाः॥योगेनाव्यभिः  
चारिणाधृतिःसायार्थसात्विकी॥३३॥ययातुधर्मकामार्था  
धृत्याधारयतेर्जुन॥प्रसंगेनफलाकांक्षीधृतिःसायार्थराज  
सी॥३४॥ययास्वप्नभयंशोकंविषादमहमेवच॥नाविमुं  
चतिदुर्मेधाधृतिःसायार्थतामसी॥३५॥सुखंविदानीन्नि  
विधंशृणुमेभरतर्षभ॥अभ्यासादमतेयन्नदुःखंतेच  
निगच्छति॥३६॥यन्नदयेविषमिवपरिणामेऽमृतोयमं

राम  
॥८६॥

॥तत्सुखंसात्विकंशोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजं॥३७॥विषर  
येन्द्रियसंयोगाद्यतदयेऽमृतोयमं॥परिणामेविषमि  
वत्सुखंराजसंस्मृतं॥३८॥यदयेचानुबंधेचसुखंमोह  
नमात्मनः॥निद्रालस्यप्रमादोत्थंतन्नामसमुदाहृतं॥३९॥  
नतदस्तिपृथिव्यावादिविदेवसुवायुनः॥सत्त्वंप्रकृतिः  
जेर्मुक्तंयदेभिःस्यान्निभिर्गुणैः॥४०॥ब्राह्मणक्षत्रियविः  
शोशूद्राणांचपरंतपः॥कर्माणिप्रविभक्तानिस्वभावप्र



भःगी  
॥८७॥

भवैगुणैः॥४१॥नामोदमःतपःशौचंक्षांतिरार्जवमेवच॥  
ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्मस्वभावजं॥४२॥शौर्यतेजो  
धृतिर्दाक्षिण्युद्धेचाप्यपलायनं॥दानमीश्वरभावश्चक्षात्रं  
कर्मस्वभावजं॥४३॥क्षुधिरोगरक्षवाणिज्यं वैश्यकर्मस्वभा  
वजं॥परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजं॥४४॥स्वसे  
कर्मण्यभिरतःसंसिद्धिलभतेनरः॥स्वकर्मनिरतःसिद्धिं  
यथाविंदतितच्छृणु॥४५॥यतःप्रवृत्तिर्भूतानां येन स

राम  
॥८७॥

र्वमिदंततं॥स्वकर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिविंदतिमा  
नवः॥४६॥श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठि  
तात्॥स्वभावनियतंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिष॥४७॥  
॥सहजंकर्मकौन्तेयसदोषमपिन त्यजेत्॥सर्वारंभा  
हिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताः॥४८॥असक्तबुद्धिः  
सर्वत्रजितात्माविगतस्पृहः॥नैकैर्कर्मसिद्धिं परमांसं  
न्यासेनाधिगच्छति॥४९॥सिद्धिं प्राप्नोत्यथाब्रह्मतथा



भःगी

॥८८॥

जे१

प्रोतिनिधुमे॥ समासेनैव कौन्तेय निष्ठाज्ञानस्य या पर  
॥५०॥ बुद्ध्या विशुद्धया युक्तो धृत्वात्मानं नियम्य च॥ श  
द्वादी निषयां त्यक्त्वा रागद्वेषोद्युदस्य च॥५१॥ विविक्त  
सेवी लब्ध्या शीयत वा कायमानसः॥ ध्यानयोगपरे  
नित्यं वैराग्यं समुपाश्रितः॥५२॥ अहंकारं बलं दम्भं  
कामं क्रोधं परिग्रहं॥ विमुच्य निर्ममः शान्तो ब्रह्मभूया  
य कल्पते॥५३॥ ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मानो च तिनको

राम

॥८८॥

क्षति॥ समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते परां॥५४॥ भ  
क्त्या मामभिजानाति यावान्यथा स्मितत्वः॥ ततो मां त्वेतेतो  
ज्ञात्वा विसर्तेत दनंतरं॥५५॥ सर्वकर्माणि पपि सदा कुर्वी  
णो मद्यथा श्रयः॥ मत्प्रसादाद्वा प्रोतिशाश्वतं परममय  
यं॥५६॥ चेतसा सर्वकर्माणि मयि मन्यस्व मत्परः॥ बुद्धि  
योगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव॥५७॥ मच्चित्तः सर्व  
दुर्गाणि मत्प्रसादान्न रिष्यसि॥ अथ चेत्त्वमहंकारान्न



भःगी

॥८८॥

श्रीष्यसि विनक्ष्यसि ॥५८॥ यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य  
इति मन्यसे ॥ मिथ्यैष व्यवसायस्तैष कृतिस्त्वं नियोक्षति  
॥५९॥ स्वभावजेन कोन्तेय निबद्धः स्वेन कर्मणा ॥ कर्तुं ने  
च्छसि यन्मोहात् करिष्यस्य वशोपितत् ॥६०॥ ईश्वरः सर्व  
भूतानां हृद्देशे रजुनतिष्ठसि ॥ भ्रामयन् सर्वभूतानि यंत्रा  
रूढानि मायया ॥६१॥ तमेव चारणं गच्छ सर्वभावेन भा  
रत ॥ तत्प्रसादात् परं शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतं ॥६२॥

राम

॥८८॥

२॥ इति ते ज्ञानमारुह्या तं गुह्याकुल्यतरं मया ॥ विमृश्यै  
तदब्रवीं षेणायथेच्छसि तथा कुरु ॥६३॥ सर्वगुह्यतमं भू  
यः शृणु मे परमं वचः ॥ इहोसि मे दृढमतिः ततो व  
क्ष्यामि ते हितं ॥६४॥ मनसता भव मद्भक्तो मया जीमान्  
न मत्कुरु ॥ मामेवेक्ष्यसि सत्यं ते प्रतिज्ञाने प्रियोसि मे ॥  
६५॥ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं चारणं व्रज ॥ अहंत्वा  
सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥६६॥ इदं ते ना



भःगी

॥८०॥

यस्कायनाभक्तायकदाचन॥ नचाशुभ्रुषवेवाच्यंनच  
मायोभ्यसूयते॥६७॥ यदमंयरमंगुहंमङ्गकेचमिधास्य  
ति॥ भक्तिंमयिपरंरक्तत्वामामेवैव्यत्पसंवाय॥६८॥ न  
चतस्मान्मनुष्येषुकश्चिन्नेप्रियरक्ततमः॥ भवितानचमे  
तस्मादन्पःप्रियतरोभुवि॥६९॥ अध्येष्यतेचयदमंध  
र्मसंवादमावयोः॥ ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमे  
मतिः॥७०॥ अद्वावाननुसूयश्चशृणुयादपियोनरः॥

राम

॥८०॥

सोपिमुक्तःशुभाह्नोकात्पुन्यात्पुण्यकर्मणां॥७१॥ क  
चिदेतत्कुतंमार्थत्वयैकाग्रेणचेतसा॥ कचिदज्ञानसं  
मोहःयनसृस्तेधनंजय॥७२॥ अर्जुनउवाच॥ नष्टोमो  
हःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसादान्मयाच्युत॥ स्थितोस्मिगतसं  
देहःकरिष्येवचनंतव॥७३॥ संजयउवाच॥ इत्थंवा  
सुदेवस्यमार्थस्यचमहात्मनः॥ संवादमिमम  
कुतरोमहर्षणां॥७४॥ व्यासप्रसादाद्युतवान्नेत



मः जी  
॥८१॥

महं परं ॥ योगं योगेश्वरा कृत्स्नसाक्षात्कथयता स्वयं  
५ ॥ राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसंवाहमिममकृतं ॥ केनार्जुन  
योः पुण्यं हृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥ तच्च संस्मृत्यसंस्मृत्य  
रूपमत्यकृतं हरेः ॥ विस्मयो मे महान् राजन् हृष्यामि च  
पुनः पुनः ॥ ७७ ॥ यत्र योगेश्वराः कृत्स्नो यत्र पार्थो धनुधरः  
॥ तत्र श्रीविजयो भूतिर्कृत्वानीतिर्मतिर्मम ॥ ७८ ॥ ॥ ॥  
इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां श्रीकृष्णसंवादे

राम

॥८१॥

श्रीकृष्णार्जुनसंवादे मोक्षसंन्यासयोगो नामाष्टादशो  
ध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ श्लोकं वा श्लोकाच्च वा  
पदं वा यदक्षरं पठेत् ॥ स्मरन् राक्षसभगवद्गीतासर्वपापैः  
प्रमुच्यते ॥ १ ॥ गीता गंगा च गायत्री सीता सत्या पतिव्र  
ता ॥ वृक्षवल्ली जलविद्या त्रिसंध्या मुक्तिगेहिनी ॥ १ ॥  
अर्द्धमात्रा चिदानंदं भवघ्नी भ्रातृनाशिनी ॥ देवरात्रि  
ः परानन्तातत्त्वार्थज्ञानमंजरी ॥ २ ॥ इत्येतानि ज



गी  
५२॥

त्पंनरोनिश्चलमातसः॥ नानसिद्धिलभेच्छी अंदेहे  
रमंयदं॥३॥ इति श्रीगीता माहात्म्यं शुभम्॥ ॥  
सम्बत् १९२३ साल मिति माघ शुदी १४ रोज १ शुभ  
म्॥ ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

राम

॥ ५२ ॥

३/१०